

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

Līdzdalība

MAGISTRA DARBS

Autors: **Matīss Malojlo**

Studenta apliecības Nr.: mm11334

Darba vadītājs: Dr.habil.iur. prof.Uldis Krastiņš

RĪGA 2016

Anotācija

Līdzdalības institūta regulējumā Latvijas krimināltiesībās līdz ar Krimināllikuma spēkā stāšanās dienu nav tikušas veiktas nekādas izmaiņas. Tomēr tā piemērošanas problemātika tādos aspektos kā nošķiršana no dalības, pareiza līdzdalībnieka veida noteikšana, kā arī citi jautājumi, kas saistīti ar līdzdalības piemērošanu praksē, joprojām var sagādāt zināmas problēmas.

Šajā pētījumā mērķi bija parādīt, ka līdzdalības regulējums Krimināllikumā nav pilnīgs un tas būtu papildināms ar izvērstāku uzskūditāja jēdzienu un nosacījumu, ka katrs līdzdalībnieks tiek sodīts atbilstoši savai vainai neatkarīgi no citu personu vainas, kā arī izzināt praksē pastāvošās problēmas, kas skar līdzdalību, sniedzot tām savu vērtējumu un ieteikumus. Lai sasniegtu šos mērķus, autors izpētīja līdzdalības institūta vēsturisko attīstību Latvijas teritorijā no 20.gadsimta sākuma līdz mūsdienām, apskatīja vairāku Latvijas un ārvalstu krimināltiesību ekspertu redzējumu un viedokļus attiecībā pret līdzdalību, izzināja Latvijas tiesu praksē paustās atziņas un salīdzināja līdzdalības regulējumu ar citām valstīm.

Šā pētījuma izstrādes rezultātā autors pārliecinājās par līdzdalības regulējuma pilnveidošanas nepieciešamību, kā arī izzināja problēmsituācijas tās piemērošanai praksē, sniedzot savu juridisko vērtējumu, kā tās labāk novērst.

Atslēgvārdi:

1. Līdzdalība;
2. Organizētājs;
3. Uzskūditājs;
4. Atbalstītājs;
5. Dalība;
6. Grupa;
7. Nodarījums.

Annotation

After Criminal Law entered into force, in complicity institute regulation of Latvian criminal law has not been made any changes. However, its application problems in terms of separation of participation, to determinate the proper kind of accomplice, as well as many other issues related to the complicity application in practice still can lead to some problems.

As the purpose of this study was to show that the complicity rules of Criminal Law are not comprehensive and it should be supplemented by more detailed instigator concept and providing that each accomplice shall be punished according to his own guilt, regardless of the other person's guilt. One more purpose was to explore the existing problems which are connected with the complicity in practice, providing them own assessment and recommendations. To achieve these purposes the author studied the historical development of the complicity institute in Latvian territory for the period since the early 20th century till the present time, studied a number of Latvian and foreign criminal law experts, their visions and opinions in relation to the complicity, and also explored the cognitions expressed in a Latvian court practice and compared the complicity rules with other countries.

As a result of this study the author made sure that it's need to improve the complicity rules, also the author explored problem situations of its application in practice, giving his legal assessment of how best to prevent it.

Keywords:

1. Complicity;
2. The organizer;
3. Instigator;
4. Supporter;
5. Membership;
6. Group;
7. Offense.

Satura rādītājs

Ievads.....	5
1. Līdzdalības regulējuma vēsturiskā attīstība Latvijas teritorijā 20.gadsimtā.....	7
2. Līdzdalības juridiskais vērtējums.....	16
3. Līdzdalībnieku veidi.....	30
3.1. Organizētājs un tā loma noziedzīgā nodarījumā.....	30
3.2. Uzkūditājs un tā loma noziedzīgā nodarījumā.....	33
3.3. Atbalstītājs un tā loma noziedzīgā nodarījumā.....	36
4. Līdzdalības regulējums ārvalstu krimināllikumos.....	40
Kopsavilkums.....	56
Izmantotā literatūra un avoti.....	57

Ievads

Līdzdalība ir viens no vairāku personu piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā veidiem. Tās jēdziens un veidi ir iekļauti Krimināllikuma 20.pantā. Līdzdalības regulējums Krimināllikumā, kopš tā spēkā stāšanās dienas, nav piedzīvojis nevienu grozījumu. Tomēr tā piemērošanas problemātiskie aspekti, kā pareiza līdzdalībnieka veida noteikšana, kad ir jānosaka noziedzīga nodarījuma kvalifikācija, nošķiršana no dalības un citi jautājumi, kas skar to piemērošanu praksē, joprojām pastāv. Juridiskajā literatūrā ir daudz un plaši aprakstīts par līdzdalības jēdzienu, to autoriem sniedzot savus ieteikumus tās labākam regulējumam. Tomēr arī autora ieskatā ir būtiski izzināt līdzdalības regulējumu un sniegt tai savu vērtējumu, jo tiesības attīstās, un vienmēr ir pilnveidojami pat tie jautājumi, kas pēc savas ārienes var šķist pilnīgi. Tāpēc šī krimināltiesību institūta izzināšana varēs sniegt noderīgus ieteikumus un padomus tās tālākai pilnveidei.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot, kādi ir iespējamie līdzdalības regulējuma pilnveidošanas līdzekļi Krimināllikumā, un izzināt līdzdalības problemātiskākos aspektos tās piemērošanai praksē. Darbā tiks apskatīti jautājumi par līdzdalības jēdzienu, tam piesaistītiem jautājumiem, līdzdalībnieku veidiem un mazliet par dalības saistību un nošķiršanu no līdzdalības. Tāpat tiks pievērsta padziļināta uzmanība tam, kā līdzdalības institūts tiek regulēts ārvalstīs, un kā ir attīstījies tās vēsturiskais gājums.

Darba mērķis tiks sasniegts, lasot un pētot dažādus literatūras avotus, Latvijas un ārvalstu normatīvos aktus un tiesu prakses nolēmumus. Avotu analizēšana un daļēju citātu iekļaušana darbā, darba mērķi padarīs vieglāk sasniedzamu.

Darbā, galvenokārt, tiks izmantota pētījuma metode – darbs ar literatūru, normatīvajiem aktiem un tiesu prakses nolēmumiem. Iekš šīs metodes tiks izmantoti dažādi paņēmieni, kā informācijas meklēšana, literatūras atlasīšana, konspektēšana un citātu izrakstīšana. Tiks pielietota analīzes metode, ar kuras palīdzību tiks analizēta Latvijas un citu valstu prakse līdzdalības regulējumā. Tāpat darbā tiks izmantota vēsturiskā metode, kas palīdzēs labāk izprast līdzdalības attīstības vēsturiskos aspektus, un salīdzinošā metode, ar kuras palīdzību tiks salīdzināti tiesību institūti dažādu valstu normatīvajā regulējumā. Līdzdalības regulējums galvenokārt tiks salīdzināts ar Eiropas valstīm, piemēram, Franciju, Vāciju, Dāniju un Krieviju, jo šīs valstis tāpat kā Latvija atrodas Eiropas – kontinentālajā tiesību saimē.

Pētniecības darba struktūra ir veidota tā, lai sākumā varētu redzēt, kā līdzdalības institūts ir vēsturiski attīstījies, secīgi turpinot ar aprakstu par tā jēdzienu, veidiem un regulējumu Latvijas tiesību avotos. Darba beigās tiks padziļināti pievērsta uzmanība ārvalstu

regulējumiem, lai varētu salīdzināt un izdarīt kādus secinājumus, kā līdzdalība ir noregulēta ārvalstu krimināllikumos.

Darbā pamatā tiks izmantota latviešu literatūra, jo, autoraprāt, Latvijā ļoti daudz augsti kvalificēti juristi ir ļoti plaši un daudz aprakstījuši par līdzdalību. Tāpat tiks izmantota arī krievu un angļu literatūra, lai gūtu redzējumu par līdzdalību arī no citu valstu juristu redzesloka.

1. Līdzdalības regulējuma vēsturiskā attīstība Latvijas teritorijā 20.gadsimtā

20.gadsimta sākumā Latvija joprojām ietilpa Krievijas impērijas sastāvā. Krimināltiesību jomā galvenais likums, kas noteica piemērojamās normas, bija 1845.gadā pieņemtie „Sodu likumi par kriminālsodiem un pārmācīšanas sodiem.”¹ Šis likums visā Krievijas teritorijā līdz pat 1903.gada 22.martam bija vienīgais krimināllikums, kas regulēja krimināltiesiskās attiecības, kad 1903.gada 22.martā Krievijas impērija apstiprināja Sodu likumu projektu. Taču 1903.gada Sodu likumi pilnā spēkā nestājās, jo „reakcionāri muižnieciskās cara aprindas vēl cieši turējās pie ierastajiem, vecajiem kārtu rakstura likumiem.”² „Laikā no 1904.gada 7.jūlija līdz 1911.gada 29.martam spēkā stājās tikai Sodu likumu 1.-11.nodaļas panti un 35.nodaļas 620. un 622.pants.”³ Taču, kad 1915.gadā Vācija sāka okupēt Latvijas teritoriju, tā pamazām sāka ieviest arī savus noteikumus attiecībā uz spēkā esošajiem likumiem. Tāpēc jau 1917.gada 14.maijā Vācijas okupācijas vara 1903.gada Sodu likumu pasludināja par spēkā esošu kriminālkodeksu visā Austrumu frontes virspavēlnieka pārvaldes apgabalā.

1903.gada Sodu likumu 51.pants ietvēra regulējumu par līdzdalības regulējumu. Sodu likumu 51.panta pirmā daļa noteica, ka „noziedzīgā nodarījumā, ko izdarījušas vairākas personas, kuras vienojušās to izpildīt vai rīkojušās apzināti kopīgi, par līdzdalībniekiem atzīstami tie, kas: 1) tieši izdarījuši noziedzīgo nodarījumu vai piedalījušies tā izpildīšanā; 2) uzkūdījuši kādu citu piedalīties noziedzīgā nodarījumā; 3) kā pabalstītāji piegādājuši līdzekļus, vai novērsuši kavēkļus, vai palīdzējuši noziedzīgo nodarījumu izdarīt ar padomu, norādījumu vai apsoliņumu nekavēt tā izdarīšanu vai to apslēpt.”⁴ Svarīgi ir atzīmēt, ka 1903.gada Sodu likumos pie līdzdalībniekiem tika pieskaitīti ne tikai uzkūdītāji un pabalstītāji (atbalstītāji), bet arī noziedzīgā nodarījuma tiešie izdarītāji (51.panta pirmās daļas 1.punkts). Šāda līdzdalības konstrukcija, kad tiešie izdarītāji ir pieskaitāmi pie līdzdalībniekiem ir savāda tā laiku likumdevēja griba, jo pēc definīcijas līdzdalība ir noteikta, ka tā izpaužas noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet ne tiešā veidā, kad šis nodarījums tiek pastrādāts, pretēji kā tas ir dalības gadījumā. Autoraprāt, tas būtu izskaidrojams ar to, ka daudzas nostādnes attiecībā uz līdzdalību bija atstātas vēl no 1845.gadā pieņemtā Sodu likuma par

¹ Sodu likumi par krimināliem un pārmācīšanas sodiem. Rīga: Dienas Lapas, 1894.

² Kalniņš V., Apsītis R. Latvijas PSR valsts un tiesību vēsture. 2.daļa. Rīga: Zvaigzne, 1980, 65.lpp.

³ Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Mācību grāmata juridiskajām augstskolām un fakultātēm. Rīga: LU žurnāla „Latvijas Vēsture” fonds, 2000, 41.lpp.

⁴ 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevniecība, 1931.

kriminālsodiem un pārmācīšanas sodiem, un ņemot vērā šī likuma ilgo ietekmi Latvijas teritorijā arī 20.gadsimtā, šāda līdzdalības konstrukcija varēja pastāvēt. Tāpat arī kā bija norādījis izcilais krimināltiesību zinātnieks profesors Pauls Mincs, tad vēl „Vācijas 1870.71.g. Strafgesetzbuch uzskata dalību kā „līdzdalības” (Teilnahme) paveidu. Šim piemēram seko Krievu 1903.g. Sodu likumi.”⁵ Sodu likumu 51.panta pirmās daļas 2. un 3.punkts attiecīgi ietvēra uzskūditājus un pabalstītājus.

Sodu likumu 51.panta otrā daļa ietvēra nosacījumus par to, ka „smaga nozieguma vai nozieguma līdzdalībniekiem uzliekams sods, kāds likumā paredzēts par izdarītu noziedzīgu nodarījumu, bet pabalstītājam, kura palīdzība bijusi mazvērtīga, sods mīkstināms pēc 53.panta noteikumiem.” Pēc šajā pantā ietvertā regulējuma var secināt, ka nodarījuma tiešajiem izdarītājiem un uzskūditājiem par smaga nozieguma vai nozieguma izdarīšanu ir uzliekams tāds sods, kāds likumā ir paredzēts par tādu nodarījumu, taču pabalstītājiem šis sods ir attiecīgi mīkstināms pēc Sodu likumu 53.panta ietvertajiem noteikumiem. Attiecībā uz pabalstītājiem ir svarīga norāde, ka sods viņiem ir mīkstināms tikai tad, ja viņu palīdzība ir bijusi mazvērtīga. To, kādā apjomā šāda palīdzība tika veikta, autoraprāt, tajā laikā noteica tiesa, izvērtējot konkrētos lietas apstākļus. Sodu likumu 53.pants noteica, ka ja „vainīgais, vainu pamazinošu apstākļu dēļ, pelna saudzību, sods viņam mīkstināms”, ietverot vairākas norādes par to kā sods var tikt mīkstināts un ar kādiem sodiem var tikt aizstāti likumā noteiktie sodi. Sodu likumu 51.panta trešā daļa attiecīgi paredzēja, ka „no pārkāpuma līdzdalībniekiem sodāms tikai tas, kas pārkāpumu tieši izdarījis vai piedalījies viņa izpildīšanā, bet uzskūditājs un pabalstītājs sodāmi tikai likumā sevišķi norādītos gadījumos.” Pēc Sodu likumu noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijas tika izdalīti trīs veidi. Tie bija smagi noziegumi, noziegumi un pārkāpumi. Pārkāpumi, kuri ir noteikti ar vieglākajām sankcijām, netika attiecināti uz uzskūditāju un pabalstītāju atbildību, izņemot likumā noteiktajos gadījumos. Pretēji nozieguma tiešais izdarītājs bija saucams pie kriminālatbildības par pārkāpuma izdarīšanu visos gadījumos, protams, ja nepastāvēja kādi citi likumā noteikti šķēršļi.

Sodu likumu 51.panta ceturtnā daļa ietvēra regulējumu par individuālajām noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm, kas attiecas tikai uz noziedzīga nodarījuma līdzdalībnieku. Tā 51.panta ceturtnā daļa noteica, ka „sevišķām personīgām attiecībām un apstākļiem, kas nosaka, palielina vai pamazina kāda atsevišķa līdzdalībnieka sodāmību, nav iespaids uz pārējo līdzdalībnieku atbildību.” Kāda līdzdalībnieka sevišķās personīgās attiecības vai apstākļi

⁵ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Ar U. Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 155.lpp.

nevar ietekmēt kādu citu līdzdalībnieku atbildību un pārējie līdzdalībnieki atbild tikai par to, ko tie ir tieši uzņēmušies un iepriekš saskaņojuši, lai paveiktu noziedzīgu nodarījumu.

Sodu likumu 51.panta piektā daļa ietvēra regulējumu par labprātīgu atteikšanos no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas. „Līdzdalībnieks, kas atteicies no līdzdalības noziedzīgā nodarījumā un laikā spēris visus no viņa atkarīgus soļus, lai novērstu šo nodarījumu, atsvabināms no soda.” Pilnīga atbrīvošana no soda ir iespējama tikai tad: 1) ja darbības, lai novērstu nodomāto noziedzīgo nodarījumu, ir veiktas laikā, t.i., tajā laikā līdz noziedzīgā nodarījuma īstenošanas sākuma brīdim; 2) darbības, kas ir vērstas uz nodarījuma novēršanu, ir īstenotas no līdzdalībnieka paša vēlmes un gribas; 3) ir izmantoti visi iespējamie līdzekļi un sperti visi nepieciešamie soļi, kurus ir iespējams sagaidīt no līdzdalībnieka, lai novērstu noziedzīga nodarījuma pastrādāšanu. Savukārt Sodu likumu 52.pants noteica, ka „persona, kas bija vienojusies piedalīties bandā smaga nozieguma vai nozieguma izdarīšanai, taču faktiski nebija smaga nozieguma vai nozieguma līdzdalībniece, atbildēja tikai par piedalīšanos bandā.”⁶

Kopumā, izvērtējot 1903.gada Sodu likumus, var secināt, ka šajā likumā ietvertajā regulējumā par līdzdalību ir noteikts, ka par līdzdalībniekiem ir atzīstami uzskūditāji, pabalstītāji, gan arī nodarījuma tiešie izdarītāji. Salīdzinot ar pašreiz spēkā esošo Krimināllikumu, tad Krimināllikums bez uzskūditāja un atbalstītāja (1903.gada Sodu likumu redakcijā pabalstītājs) izdala arī organizētāju kā trešo līdzdalībnieka veidu. Tāpat ir arī stingri nodalīti tiešie izdarītāji no līdzdalībniekiem. 1903.gada Sodu likumu regulējums ietvēra ļoti daudzas būtiskas atšķirības līdzdalības jomā pretēji kā tagad līdzdalība ir noregulēta Krimināllikumā.

Ar 1918.gada 18.novembri, kad tika proklamēta Latvijas Republikas neatkarība, sākās Latvijas tiesību attīstība parlamentārajā posmā līdz pat 1934.gada 15.maijam, kad tika gāzts valstī pastāvošais režīms un nodibināts autoritārais režīms. Vēl parlamentārā posma laikā, piedaloties neskaitāmiem juristiem un tiesību zinātnu profesoriem, tādiem kā V.Alksnis, Latvijas Universitātes profesors P.Mīncis, Latvijas Universitātes docents P.Lejiņš, Tieslietu ministrijas juristkonsultants P.Jakobi, tika izstrādāts jauns Sodu likums. Tā izstrādē pagāja vairāk kā desmit gadi un oficiālais spēkā stāšanās datums tika noteikts 1933.gada 1.augusts.

Latvijas 1933.gada Sodu likumā (turpmāk – Sodu likums) līdzdalības institūts tika ietverts 49.pantā. Tā Sodu likuma 49.panta pirmā daļa noteica, ka „par noziedzīga nodarījuma dalībniekiem atzīstami tie, kas apzināti kopīgi piedalījušies noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, bet par līdzdalībniekiem – tie, kas: 1) tīši uzskūdījuši citu izdarīt noziedzīgu nodarījumu vai

⁶ Kalniņš V., Apsītis R. Latvijas PSR valsts un tiesību vēsture. 2.daļa. Rīga: Zvaigzne, 1980, 124.lpp.

ņemt tajā dalību (uzkūditāji); 2) tīši piegādājuši līdzekļus vai novērsuši kavēkļus, vai arī snieguši palīdzību noziedzīgā nodarījuma izdarīšanai ar padomu, norādījumu vai apsolījumu nekavēt tā izdarīšanu vai noslēpt to (pabalstītāji).”⁷ Šī panta pirmās daļas pirmajā teikumā bija noteiktas tās personas, kuras ir uzskatāmas par noziedzīgā nodarījuma tiešajiem izdarītājiem, nodalot tās tieši no līdzdalībniekiem. Līdzdalībnieka veids uzkūditājs tika ietverts šī panta pirmajā punktā, savukārt noziedzīgā nodarījuma atbalstītājs, kas Sodu likuma redakcijā ir izteikts kā pabalstītājs, bija ietverts Sodu likuma 49.panta pirmās daļas 2.punktā. Atšķirībā no 1903.gada Sodu likumu regulējuma, šis jaunais Sodu likums jau atsevišķi nodalīja noziedzīga nodarījuma tiešos izdarītājus no līdzdalībniekiem. „Šveices 1918.g. projekts izslēdzis līdzizdarītājus (dalībniekus) no „līdzdalībnieku” skaita (22., 23.p.). Šis viedoklis ņēma virsroku arī zinātnē. To pieņēmis arī Latvijas Sodu likuma 49.pants.”⁸

Vēl viens svarīgs nosacījums, kas tika mainīts salīdzinājumā ar 1903.gada Sodu likumiem, bija tas, ka Sodu likumu 49.panta pirmajā daļā netika vairs ietverta norāde uz vienošanos, pretēji kā tas bija noteikts 1903.gada Sodu likumu 51.panta pirmajā daļā. Tas tika pamatots ar to, ka „ja līdzdalība ir iespējama jau vienpusīgas apzinātības gadījumā (palīdzētāja pusē), tad, konstruējot līdzdalības sastāvu, teorētiski pareizi iziet no noziedzīgā minimuma kā viņa normālā tipa, t.i., prasīt vienīgi vienpusīgu apzinātību. Līdzdalība, protams, pie vienošanās ir vienmēr, bet vienošanās elements šādā gadījumā ir tikai kvalificējošs pluss, kas var atstāt iespaidu uz soda mēru paaugstināšanu.”⁹

Sodu likuma 49.panta otrā daļa ietvēra līdzīgus nosacījumus par soda apmēriem kā tas jau tika noteikts 1903.gada Sodu likumu 51.panta otrajā daļā, taču ar dažām atšķirībām. „Smaga nozieguma vai nozieguma dalībniekiem un uzkūditājiem uzliekams sods, kāds paredzēts likumā par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, bet pabalstītājiem sods mīkstināms pēc 52.panta noteikumiem.” Tas norāda uz to, ka uzkūditāji bija saucami pie kriminālatbildības un viņiem uzliekams tāds pats sods kā tiešajiem nozieguma izdarītājiem, taču pabalstītājiem šis sods tika attiecīgi mīkstināms pēc Sodu likuma 52.panta ietvertajiem noteikumiem, kas ietvēra līdzīgus nosacījumus, kā to paredzēja 1903.gada Sodu likumu 53.pants. Tādā ziņā nozieguma uzkūditāju darbības tika noteiktas ar bīstamāku pakāpi nekā nozieguma pabalstītāju darbības. Sodu likuma 49.panta trešā daļa attiecīgi paredzēja, ka „pārkāpuma dalībniekiem uzliekams sods, kāds paredzēts likumā par pārkāpuma izdarīšanu, bet līdzdalībnieki sodāmi tikai likumā sevišķi norādītos gadījumos.”

⁷ Sodu likums. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevniecība, 1938.

⁸ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Ar U. Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 155.lpp.

⁹ Turpat, 158.lpp.

Sodu likuma 49.panta ceturtā un piektā daļa ietvēra regulējumu par individuālajām noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm, kas attiecas tikai uz noziedzīga nodarījuma izdarītāju vai līdzdalībnieku. Sodu likuma 49.panta ceturtā daļa noteica, ka „sevišķām personīgām attiecībām un apstākļiem, kas palielina, pamazina vai izslēdz kāda atsevišķa dalībnieka vai līdzdalībnieka sodāmību, nav iespaids uz pārējo dalībnieku vai līdzdalībnieku atbildību.” Attiecīgi 49.panta piektā daļa paredzēja, ka „sevišķas attiecības un apstākļi, kas noteic nodarījuma noziedzīgumu, neizslēdz tā līdzdalībnieka atbildību, kurš personīgi šādās attiecībās un apstākļos neatrodas, bet viņam piespriežamais sods mīkstināms pēc 52.panta noteikumiem.” „Šā panta piektās daļas noteikums par sevišķām attiecībām un apstākļiem, kas noteic nodarījuma noziedzīgumu, attiecināms tikai uz līdzdalībniekiem, t.i. uz uzskūditājiem un pabalstītājiem, bet nevis uz dalībniekiem, kas tieši piedalījušies noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Tādēļ uz pēdējiem arī nav attiecināms šā panta piektās daļas noteikums par 52.panta piemērošanu līdzdalībniekiem. Uz dalībniekiem attiecas šā panta otrās daļas noteikumi.”¹⁰ Dalībnieka vai līdzdalībnieka sevišķās personīgās attiecības vai apstākļi nevarēja ietekmēt kādu citu dalībnieku vai līdzdalībnieku atbildību, taču tas līdz galam neizslēdza līdzdalībnieka atbildību par līdzdalību noziegumā. Līdzdalībniekam piespriežamais sods bija mīkstināms pēc Sodu likuma 52.panta nosacījumiem. Sodu likuma piektā daļa bija papildinājums regulējumam par individuālo noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmju nošķiršanu, kas tika ietverts 1903.gada Sodu likumos, jo tā ietvēra nosacījumu, ka līdzdalībnieku atbildība netiek izslēgta, bet tiem piespriežamais sods var tikt mīkstināts.

Attiecībā uz labprātīgu atteikšanos no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, Sodu likuma 49.panta sestā daļa nekādas būtiskas atšķirības salīdzinājumā ar 1903.gada Sodu likumos noteiktā neietvēra. „Dalībnieks vai līdzdalībnieks, kas laikā spēris visus no viņa atkarīgus soļus, lai novērstu nodomāto noziedzīgo nodarījumu, atsvabināms no soda.” „Tāpat sevišķos gadījumos sodīja par piedalīšanos noziedzīgā apvienībā vai bandā, pat ja piedalīšanās tajā nebija saistīta ar dalību vai līdzdalību noziegumos (50.p.).”¹¹

Atsevišķi nodalot līdzdalībniekus no noziedzīga nodarījuma tiešajiem izdarītājiem, 1933.gada Sodu likums līdzdalības jomā jau ir vairāk pietuvināts tam regulējumam, kāds pašlaik pastāv spēkā esošajā Krimināllikumā, izņemot apstākli, ka arī šajā krimināllikumā netika izdalīts organizētājs. Tāpat jāatzīmē, ka arī Krimināllikuma līdzdalības regulējumā nav tieši ietverts šis vienošanās moments, bet gan līdzīgi kā tas bija noteikts Sodu likuma 49.panta

¹⁰ Sodu likums: (1936.g.izd.) ar komentāriem - izvilkumiem no Senāta Kriminālā kasācijas departamenta spriedumiem un ar alfabētisko un salīdzināmiem rādītājiem. Sastādījuši: Pauls Mīncis un Jānis Lauva. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevniecība, 1936, 29.lpp.

¹¹ Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Mācību grāmata juridiskajām augstskolām un fakultātēm. Rīga: LU žurnāla „Latvijas Vēsture” fonds, 2000, 251.lpp.

pirmajā daļā, likts uzsvars uz kopīgu piedalīšanos noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Tātad var secināt, ka tieši Sodu likums ir licis stingrus pamatus tālākai līdzdalības reformācijai, kā to pašreiz var arī redzēt Krimināllikuma regulējumā.

„Krimināltiesību galvenais avots līdz 1940.gada 26.novembrim palika 1933.gada Sodu likums, bet pēc šī datuma Latvijā spēkā stājās 1926.gada Krievijas PFSSR Kriminālkodekss”¹² (turpmāk – KPFSR Kriminālkodekss).

KPFSR Kriminālkodeksā līdzdalības regulējums tika ietverts 17.pantā. Tā pirmā daļa noteica, ka „tiesas-labošanas rakstura sociālās aizsardzības līdzekļi vienlīdzīgi pielietojami tiklab personām, kas noziegumu izdarījušas – izdarītājiem, kā arī līdzdalībniekiem – uzskūditājiem un atbalstītājiem.”¹³ Tātad KPFSR Kriminālkodeksā līdzdalībnieki tika izdalīti atsevišķi no noziedzīgā nodarījuma izdarītājiem, taču arī šajā kriminālkodeksā netika izdalīts tāds līdzdalībnieka veids kā organizētājs. KPFSR Kriminālkodeksa 17.panta otrā daļa noteica, ka „par uzskūditājiem uzskatāmas personas, kas pamudinājušas izdarīt noziegumu.” „Uzskūditājs var darboties ar dažādiem līdzekļiem – pierunāšanu, draudiem, uzpirkšanu u.tt.”¹⁴ Jānorāda, ka līdzīgi kā ir ietverts Krimināllikuma 172.pantā „par nepilngadīgā iesaistīšanu noziedzīgā nodarījumā”, arī KPFSR Kriminālkodeksā pastāvēja līdzīga norma, papildus ietverot norādes arī uz uzskūditāja darbībām. Proti, KPFSR Kriminālkodeksa 73.²pants noteica kriminālatbildību „par nepilngadīgo uzskūdišanu vai viņu piesaistīšanu līdzdalībā dažādos noziegumos, kā arī par nepilngadīgo piespiešanu nodarboties ar spekulāciju, prostitūciju, ubagošanu un taml.” KPFSR Kriminālkodeksa 17.panta trešā daļa noteica, ka „par atbalstītājiem uzskatāmas personas, kas piepalīdzējušas izdarīt noziegumu ar padomiem, norādījumiem, līdzekļu piegādāšanu un šķēršļu novēršanu, vai arī apslēpt noziedznieku vai nozieguma pēdas.” Kā var secināt pēc KPFSR Kriminālkodeksa komentāros minētā, ka „slēpšana jāuzskata kā atbalstīšana, vienalga, vai šī slēpšana bijusi apsolīta pirms nozieguma izdarīšanas, vai to jau pēc tam izdarījusi persona, kas agrāk par noziegumu nav neko zinājusi”¹⁵, tad pretēji spēkā esošajam Krimināllikuma regulējumam, kur kā viens no piesaistības veidiem tiek izdalīts iepriekš neapsolīta slēpšana, KPFSR Kriminālkodeksā šīs darbības tika pieskatītas pie atbalstīšanas.

¹² Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Mācību grāmata juridiskajām augstskolām un fakultātēm. Rīga: LU žurnāla „Latvijas Vēsture” fonds, 2000, 338.lpp.

¹³ KPFSR Kriminālkodekss. Rīga: Latvijas PSR Tieslietu Tautas Komisariāta izdevums, 1940.

¹⁴ Traņins A., Meņšagins V., Višinska Z. KPFSR Kriminālkodekss. Komentārs. Rīga: Grāmatu apgāds APP, 1946, 30.lpp.

¹⁵ Turpat, 30.lpp.

KPFSR Kriminālkodeksa 18.pantā tika ietverti soda noteikšanas principi, kādi ir attiecināmi uz līdzdalībniekiem: „tiesas-labošanas rakstura sociālās aizsardzības līdzekļi noteicami katram līdzdalībniekam tiklab atkarībā no viņa līdzdalības pakāpes attiecīgā noziegumā, kā arī šī nozieguma un tajā dalību ņēmušās personas bīstamības pakāpes.”

Kopumā var secināt, ka KPFSR Kriminālkodekss attiecībā uz līdzdalības regulējumu bija ļoti skrupulozs, izsakot līdzdalību tikai tā divos pantos, un līdzīgi kā jau iepriekš apskatītajos kriminālkodeksos, arī KPFSR Kriminālkodekss pieturējās tikai pie divu līdzdalībnieku veidu izdalīšanas – uzskūditāja un atbalstītāja.

Līdz pat 1958.gada 25.decembrim, kad tika apstiprināti PSRS un savienoto republiku kriminālās likumdošanas pamati¹⁶, kuri lika lielus pamatus LPSR kriminālkodeksa izstrādē, nekādas būtiskas izmaiņas, kas skartu Latvijas teritoriju, krimināltiesību zinātnē netika veiktas. „Šie likumdošanas pamati (PSRS un Savienoto Republiku kriminālās likumdošanas pamati – aut. piez.) atmeta savu laiku pārdzīvojušus principus kriminālsodu interpretācijā, konkretizēja normu piemērošanas atpakaļejošo spēku un atbrīvoja krimināltiesības no vienotai „sociālistiskai” sabiedrībai nepieņemamiem soda veidiem.”¹⁷ Taču attiecībā uz līdzdalības regulējumu nekādas izmaiņas tam, kā tas bija noteikts KPFSR Kriminālkodeksā, līdz pat 1961.gada 1.aprīlim, kad stājās spēkā Latvijas PSR kriminālkodekss (turpmāk – LPSR kriminālkodekss), netika veiktas.

LPSR kriminālkodeksā līdzdalības regulējums tika iekļauts 17.pantā. Tā LPSR kriminālkodeksa 17.panta pirmā daļa paredzēja, ka „par līdzdalību uzskatāma divu vai vairāku personu kopīga tīša piedalīšanās nozieguma izdarīšanā.”¹⁸ Savukārt šī panta otrā daļa noteica, ka „bez izpildītājiem par nozieguma līdzdalībniekiem uzskatāmi arī organizētāji, uzskūditāji un atbalstītāji.” Tātad pretēji KPFSR Kriminālkodeksā noteiktajam, LPSR kriminālkodekss zem līdzdalības jēdziena ietvēra gan tiešos noziedzīgā nodarījuma izdarītājus (izpildītājus), gan arī organizētājus, uzskūditājus un atbalstītājus. „Divu vai vairāku personu tīša kopīga piedalīšanās nozieguma izdarīšanā pēc līdzdalībnieku noziedzīgas darbības rakstura var izpausties divos līdzdalības veidos: vienkāršā līdzdalībā un komplicētā līdzdalībā.”¹⁹ Komplicētā līdzdalība būtu saprotama ar tagad spēkā esošo līdzdalību, kas ir ietverta Krimināllikuma 20.pantā, savukārt vienkāršā līdzdalība attiektos uz dalību noziedzīgos nodarījumos.

¹⁶ PSRS un Savienoto Republiku kriminālās likumdošanas pamati. PSR Augstākās Padomes likums: PSRS Augstākās Padomes Ziņotājs, 1959, nr.1.

¹⁷ Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Mācību grāmata juridiskajām augstskolām un fakultātēm. Rīga: LU žurnāla „Latvijas Vēsture” fonds, 2000, 400.lpp.

¹⁸ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodekss. Rīga: Liesma, 1984.

¹⁹ Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. J. Dzenīša un A. Niedres redakcijā. Rīga: Avots, 1982, 91.lpp.

Jāatzīmē, ka LPSR kriminālkodekss bija pirmais kriminālkodekss, kurā parādījās līdzdalībnieka veids organizētājs, ietverot to 17.panta ceturtajā daļā, ka „par organizētāju uzskatāma persona, kas nozieguma izdarīšanu organizējusi vai to vadījusi.” „Lai kādu personu atzītu par nozieguma organizētāju, nav vajadzīgs, lai viņa izpildītu nozieguma organizēšanas funkcijas pilnā apjomā. Pietiek ar to, ka viņa noziegumu ir organizējusi, sameklējusi tā izpildītājus un sadalījusi lomas nozieguma realizēšanai vai ka viņa vadījusi nozieguma izpildi tā realizēšanas procesā.”²⁰ Uzkūditāja jēdziens, kurš ir praktiski identisks KPFSR Kriminālkodeksā noteiktajam, tika ietverts šī kriminālkodeksa 17.panta piektajā daļā, savukārt sestā daļa noteica, ka „par atbalstītāju uzskatāma persona, kas veicinājusi nozieguma izdarīšanu, dodot padomus, norādījumus, līdzekļus vai novēršot šķēršļus, kā arī persona, kas iepriekš apsolvījusi noslēpt noziedznieku, nozieguma izdarīšanas rīkus un līdzekļus, nozieguma pēdas vai noziedzīgā kārtā iegūtos priekšmetus.” LPSR kriminālkodeksa 17.panta sestajā daļā „vispārinātā veidā dod nozieguma atbalstīšanas formu izsmeļošu uzskaitījumu.”²¹ LPSR kriminālkodekss atzina līdzdalību kā pabeigtos noziedzīgos nodarījumus, tā arī nepabeigtos. Tāpat jāatzīmē, ka, lai gan atsevišķi LPSR kriminālkodeksa 17.pantā netika ietverti tādi līdzdalības jautājumi kā individuālo pazīmju nošķiršana, izdarītāja ekscēss, neizdevusies līdzdalība un labprātīga atteikšanās no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, pēc šī kriminālkodeksa komentāru apskates var izdarīt secinājumus, ka šie jautājumi tika apzināti un piemēroti, nosakot sodu par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu līdzdalībā.

LPSR kriminālkodeksa 17.panta septītā daļa noteica, ka „nosakot sodu, tiesai jāņem vērā, kādā mērā katrs līdzdalībnieks piedalījies noziegumā un kāds ir viņa līdzdalības raksturs.” Tika nostiprināts „noziedznieku atbildības individualizācijas princips. Nosakot sodu katram no līdzdalībniekiem, tiesa vadās ne tikai no vispārējiem soda noteikšanas principiem, bet [...] ņem vērā katra līdzdalībnieka sabiedriskās bīstamības pakāpi. Tiesai ir tiesības organizētājam vai uzkūditājam, ja ir pamats, noteikt sodu augstāku, nekā noteikts izpildītājam.”²²

Pēc vairāk kā 40 gadu ilgas PSRS valdīšanas Latvijas teritorijā, 1990.gadā valsts atjaunošanas periodā, kad Latvija atguva neatkarību, krimināltiesību jomā sāka norisināties reformas. Tā ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991.gada 29.augusta lēmumu LPSR kriminālkodekss tika uzskatīts un atzīts par Latvijas Kriminālkodeksu.²³ Taču, ņemot vērā to, ka LPSR kriminālkodeksā iekļautās normas, kas noteica līdzdalības regulējumu, tādā pašā

²⁰ Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. J. Dzenīša un A. Niedres redakcijā. Rīga: Avots, 1982, 96.lpp.

²¹ Turpat, 99.lpp.

²² Turpat, 103., 104.lpp.

²³ Latvijas Kriminālkodekss. Rīga: Pilnīgi Atklāti, 1997.

redakcijā tika noteiktas Latvijas Kriminālkodeksa 17.pantā, sīkāku analīzi autors tam nepievērsīs.

Pēc septiņiem gadiem 1998.gada 17.jūnijā tika pieņemts Krimināllikums, kas stājās spēkā 1999.gada 1.aprīlī. Krimināllikumā „līdzdalības institūts izteikts pavisam citādākā formulējumā kā līdz šim. Vairāku personu kopīga noziedzīga darbība, kas spēkā esošā Latvijas Kriminālkodeksa 17.pantā apzīmēta kā līdzdalība, jaunajā likumā pēc sava satura ir sašaurināta, jo Krimināllikuma 18.pantā ietverti divi personu kopīgās darbības noziedzīgā nodarījumā apzīmējumi – dalība un līdzdalība. Līdzīgi šis jautājums bija risināts Sodu likumā”²⁴, kas apstiprina to, ka tieši Sodu likums ir ielicis stingrus pamatus pastāvošajā līdzdalības regulējumā.

Līdzdalības regulējums, kāds tas tika noteikts, stājoties spēkā Krimināllikumam, līdz pat šodienai ir saglabājies tāds pats, kas liecina par tā noteiktību un stabilitāti. Tomēr autora ieskatā Krimināllikuma 20.pants nav uzskatāms par pilnīgu un tajā ir iespējami dažāda veida grozījumi un papildinājumi, uz ko autors tālākā darba izstrādē arī vērsīs uzmanību.

²⁴ Krimināllikums. Prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņa un Dr.iur. A.Niedres komentāri. 1.izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1998, 147.lpp.

2. Līdzdalības juridiskais vērtējums

Līdzdalība ir viens no vairāku personu piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā veidiem. Otrs no veidiem ir dalība, kas ir noregulēts Krimināllikuma 19.pantā. Līdzdalības jēdziens ir ietverts Krimināllikuma 20.panta pirmajā daļā, kas nosaka, ka „par līdzdalību uzskatāma apzināta darbība vai bezdarbība, ar kuru persona (līdzdalībnieks) kopīgi ar citu personu (izdarītāju) piedalījusies tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet pati nav bijusi tā tiešā izdarītāja.”²⁵

„Līdz ar divu vai vairāku personu piedalīšanos noziedzīga nodarījuma izdarīšanā mainās ne tikai nodarījuma forma, bet arī tā saturs, jo palielinās noziedzīga nodarījuma kaitīguma smagums.”²⁶ Kā ir pamatota šī doktrīnā izteiktā tēze, tad „kopīgu darbību izraisīts paaugstināts kaitīgums noziedzīgā nodarījumā izpaužas tajā apstākļi, ka, apzinoties savstarpēju atbalstu, personām nostiprinās pārliecība, ka kopīgais nodarījums noritēs sekmīgāk un, pieliekot kopīgas pūles, iespējams lielāks guvums vai sasniedzams smagāks kaitējums.”²⁷ Šis nosacījums ir tieši atspoguļots arī Krimināllikuma sevišķās daļas pantos. Kā, piemēram, slepkavības pastiprinošs apstāklis ir tas, ka slepkavība ir izdarīta personu grupā (Krimināllikuma 117.panta 10.punkts), savukārt slepkavība, kas ir izdarīta sevišķi pastiprinošos apstākļos, ir tad, ja to ir izdarījusi organizēta grupa (Krimināllikuma 118.panta 5.punkts). Attiecīgi šādos gadījumos sankcijas ir bargākas nekā tad, ja tiek izdarīts Krimināllikuma 116.pantā paredzētais noziedzīgais nodarījums, proti, citas personas tīša prettiesiska nonāvēšana (slepkavība) bez kvalificējošiem apstākļiem. Tāpat svarīgi būtu atzīmēt, ka likumdevējs Krimināllikuma 184.pantu, kurš nosaka atbildību par izspiešanu organizētā grupā, pretēji citiem noziedzīgo nodarījumu sastāviem kā, piemēram, iepriekšminētā slepkavība, krāpšana vai laupīšana, šo kvalificējošo apstākli par nodarījuma izdarīšanu organizētā grupā ir iekļāvis atsevišķā pantā, nevis attiecīgā panta daļā vai punktā. Tādā veidā vēl vairāk norādot uz to, ka vairāku personu piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā ir kaitīgāka, nekā vienas personas pastrādāts noziedzīgs nodarījums. Ņemot par pamatu šajā tēzē ietverto, ir secināms, ka šis kaitīgums ir attiecināms ne tikai uz dalību, bet arī uz līdzdalību. Tomēr kā ir norādījis izcilais krimināltiesību zinātnieks profesors Pauls Mincks, tad „līdzdalība ir kaut kas mazāk svarīgs. Pēc neuzmanības un mēģinājuma, līdzdalība ir uzskatāma par otrās

²⁵ Krimināllikums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].

²⁶ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 219.lpp.

²⁷ Turpat.

šķiras noziedzīgas uzvešanās trešo veidu.”²⁸ Autoraprāt, šāda pieņēmuma izteikšana būtu vēl saistāma ar to laiku krimināltiesību uztveri, kur pats līdzdalības institūts, salīdzinot ar spēkā esošo regulējumu, vēl līdz galam nebija izkopts un pilnveidots. Šo laiku tiesiskajā situācijā šāds pieņēmums viennozīmīgi neiztur nekādu kritiku, jo gadījumā, kad noziedzīga nodarījuma izdarīšanā piedalās arī līdzdalībnieks, tā izpilde kļūst daudz precīzāka un pārdomātāka, līdz ar to arī pats nodarījums kļūst kaitīgāks visām ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm.

Saskaņā ar Krimināllikuma 18.pantu „divu vai vairāku personu kopīga apzināta piedalīšanās tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanā ir dalība vai līdzdalība.” „No šī panta satura izriet, ka kriminālatbildības jautājumi par vairāku personu kopīgi izdarītajiem nodarījumiem ir jārisina, ievērojot šādus likumā reglamentētus objektīvos un subjektīvos nosacījumus: 1) nodarījumā piedalās vismaz divas personas; 2) prettiesiskās darbības šīs personas veic ar kopīgām pūlēm; 3) pastāv cēloņsakarība un savstarpēja saikne starp atsevišķu personu kopīgajām darbībām un iecerēto rezultātu (objektīvie nosacījumi); 4) kopīgās darbības ir tīšas. Tas nozīmē, ka šīs personas apzinās gan veicamā nodarījuma faktiskos apstākļus, tostarp arī kaitīgo seku iestāšanos, gan arī to apstākli, ka nodarījumā piedalās vēl kāda persona, un ka viņas visas vēlas kopīgi izdarīt noziedzīgu nodarījumu; 5) vairāku personu kopīga piedalīšanās iespējama tikai ar nodomu (tīši) izdarītos noziedzīgos nodarījumos (subjektīvie nosacījumi).”²⁹ Šie minētie nosacījumi ir kopīgi dalībai un līdzdalībai, un visos gadījumos tiem ir jāizpildās, lai noziedzīgais nodarījums tiktu kvalificēts kā izdarīts dalībā vai līdzdalībā. Taču kā jau autors iepriekš minēja un kā tas izriet arī no Krimināllikuma 20.panta pirmās daļas pirmā teikuma, tad pazīme, kas atšķir līdzdalību no dalības ir tā, ka „līdzdalībā, izdarot noziedzīgu nodarījumu, bez tiešā izdarītāja piedalās arī tādas personas, kuras neņem tiešu dalību noziedzīgā rezultāta sasniegšanā, bet kurām ir noteikti citi uzdevumi, kurus veicot, kopīgi tiek panākta iecerētā mērķa sasniegšana, tas ir, ar kopīgām darbībām tiek realizēts noziedzīgā nodarījuma sastāvs.”³⁰ Pretēji kā tas ir dalības gadījumā, kad personas tieši piedalās noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, atrodoties kopīgi tā izdarīšanas vietā un laikā, lai panāktu iecerēto mērķi. Tomēr praksē bieži nākas sastapties ar gadījumiem, kad „veida, kādā vairākas personas piedalījušās noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, nenoskaidrošana neļauj precizēt katras personas lomu nodarījumā un gala rezultātā

²⁸ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Ar U. Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 155.lpp.

²⁹ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 239.lpp.

³⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 13.marta lēmums lietā SKK – 83/2012. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].

tas noved pie nepareizas noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijas”³¹, kā tas šajā tiesu prakses analīzes gadījumā attiecībā uz slepkavības izdarīšanu, tika vairākkārt konstatēts.

Pētot šo tiesu praksi attiecībā uz slepkavībām, kas tika izdarītas piedaloties kopīgi vairākām personām, autoram nācās secināt, ka šī nošķiršanas problemātika rodas tajos gadījumos, kad kaut vai abas personas kopīgi atrodas noziedzīgā nodarījumā izdarīšanā (vienā laikā un vietā), tomēr to darbībās nav saskatāma dalība, bet gan līdzdalība.³² Šādos gadījumos atslēgas vārds, kas ir jāņem vērā, lai tiktu noteikta pareiza nodarījuma kvalifikācija, ir „tieši”. Tas nozīmē, ka, lai gan personas atrodas kopīgi noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas vietā, ir jākonstatē, ka to darbības ir tieši vērstas attiecībā uz cietušā dzīvības atņemšanu, proti, tie ir tieši piedalījušies dzīvības atņemšanas procesā, veicot kādu no nodarījuma objektīvās puses darbībām. Piemēram, dalība būtu gadījumā, kad personas kopīgi pielietojušas fizisku vardarbību pret cietušo, kā rezultātā ir iestājusies tā nāve, vai situācijā, kad kaut arī personas kopīgi nepielieto vardarbību pret cietušo, tomēr tām ir kopīgs nolūks tā izdarīšanā, proti, viena persona slepkavības nolūkā padod otrai noziedzīgā nodarījuma rīku, ar kuru tad otra persona nogalina cietušo. Taču gadījumā, kad persona pēc otras lūguma būtu padevusi tai noziedzīgā nodarījuma rīku, tomēr nebūtu apzinājusies tā pielietošanas mērķi, un otra persona savu pašu personīgo nolūku vadīta būtu pastrādājusi slepkavību, tā būtu atzīstama par šīs otras personas līdzdalību (atbalstīšanu), jo nozieguma objektīvās puses izpildē ir piedalījusies tikai viena persona, kamēr otra to ir tikai veicinājusi, nododot izdarītāja rīcībā noziegumam nepieciešamo rīku.

Autora ieskatā būtu lietderīgi atzīmēt arī Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Plēnuma 1992.gada 19.oktobra lēmumā Nr.6 „Par tiesu praksi, piemērojot likumus, kas nosaka kriminālatbildību par dzimumnoziegumiem” 7.punktā noteikto, ka „lai atzītu, ka izvarošana vai dzimumtieksmju apmierināšana netiklās formās izdarīta grupā, iepriekšēja noruna šāda nozieguma izdarīšanai nav obligāta. Par līdzizpildītājiem atzīstamas arī tās vīriešu dzimuma personas, kuras, kaut arī pašas ar cietušo dzimumaktu nav izdarījušas, tomēr pielietojušas pret cietušo vardarbību vai draudus vai arī citādi ietekmējušas viņu nolūkā pārvarēt cietušās pretošanos, lai atvieglotu dzimumakta izdarīšanu ar viņu citiem. Ja šādas darbības izdarījušas sievietes, viņu nodarījums kvalificējams kā līdzdalība atkarībā no tās formas.”³³ Šis skaidrojums attiecībā uz vīriešu dzimuma personām vēl tikai nostiprina to pamatojumu, ka

³¹ Liholaja V. Komentāri par Latvijas tiesu praksi krimināllietās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 27.lpp.

³² Turpat, 28.-34.lpp.

³³ Latvijas Republikas Augstākās Tiesas plēnuma lēmumu krājums: tiesām saistošie Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Plēnuma izskaidrojumi par likuma piemērošanu krimināllietu izskatīšanā tiesās, (1991-1999). Rīga: Latvijas Policijas akadēmijas izdevums, 2000, 23.lpp.

persona ir jāatzīst par noziedzīga nodarījuma dalībnieku, nevis līdzdalībnieku, visos gadījumos, kad tās darbībās ir saskatāmas, kādas no nodarījuma objektīvās puses izpausmēm, un persona ir apzināti vēlējusies tās galīgu izpildi. Taču attiecībā uz sievietēm, ja tās ir piedalījušās izvarošanas izdarīšanā, pastāvošajā krimināltiesību zinātnē tiek atzīts, ka tās arī būtu jāpieskaita kā nozieguma tiešās izdarītājas, nevis kā līdzdalībnieces, kā tas tika atzīts vēl 20.gadsimtā. Šāds viedoklis autora ieskatā ir atbalstāmāks, jo arī sievietē var veikt tādas pašas darbības, kādas citētajā Augstākās tiesas lēmumā var veikt vīrieši, tādā veidā tiekot pieskaitītas pie tiešajiem izdarītājiem. Pretējā gadījumā vīrieši netieši nonāk nevienlīdzīgā situācijā, kaut vai darbības apstākļi būtu tādi paši kā sievietēm.

Pirms pievērsties detalizētai līdzdalībai analīzei, autoraprāt, tā kā dalība saskaņā ar Krimināllikuma 18.pantu ir viens no vairāku personu piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā veidiem, būtu lietderīgi sniegt nelielu ieskatu arī dalības jēdzienā.

Dalības jēdziens ir ietverts Krimināllikuma 19.pantā un, proti, „par dalību (līdzizdarīšanu) uzskatāma apzināta noziedzīga darbība, ar kuru tīšu noziedzīgu nodarījumu kopīgi, to apzinoties, tieši izdarījušas divas vai vairākas personas (tas ir, grupa). Katra no šīm personām ir noziedzīgā nodarījuma dalībnieks (līdzizdarītājs).” Krimināllikumā ir atzītas pavisam piecas dalības formas: grupa bez iepriekšējas vienošanās, grupa pēc iepriekšējas vienošanās, organizēta grupa (Krimināllikuma 21.panta pirmā daļa), banda (Krimināllikuma 224.panta pirmā daļa) un noziedzīga organizācija (Krimināllikuma 89.¹panta pirmā daļa). Tāpat varētu vēl izdalīt atsevišķu grupas pēc iepriekšējas vienošanās veidu kā teroristu grupu (Krimināllikuma 88.panta trešā daļa) un Krimināllikuma 80.¹pantā paredzēto organizētās grupas veidu, kura ir tieši izveidota nolūkā gāzt Latvijas Republikas valsts varu vai likvidēt valstisko neatkarību, vai graut teritoriālo vienotību. Taču varētu piekrist tiesību zinātnē izteiktajam viedoklim, ka Krimināllikumā pamatā ir izdalītas trīs dalības formas: grupa bez iepriekšējas vienošanās, grupa pēc iepriekšējas vienošanās un organizēta grupa³⁴, jo banda un noziedzīga organizācija pamatā ir organizētas grupas tikai ar papildus pazīmēm. Tā bandas galvenā pazīme, kas to nošķir no organizētas grupas ir ierocis, savukārt noziedzīgas organizācijas gadījumā „tai ir raksturīgs lielāks dalībnieku skaits un uzsvērts darbības īpašais nolūks – izdarīt pašus smagākos noziegumus.”³⁵ Autors saistībā ar izvēlēto darba tematiku precīzāk neraksturo katru no šīm dalības formām, tomēr akcentēs nelielu uzmanību uz vienu

³⁴ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 249.lpp.

³⁵ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 105.lpp.

no dalības formām – organizētu grupu, jo tās dalībnieku darbībās bieži ir saskatāmas, kādas no līdzdalībnieku raksturīgajām darbības izpausmēm.

Organizēta grupa ir vairāk nekā divu personu izveidota apvienība, kura radīta nolūkā kopīgi izdarīt vienu vai vairākus noziegumus un kuras dalībnieki saskaņā ar iepriekšēju vienošanos sadalījuši pienākumus (Krimināllikuma 21.panta pirmā daļa). „Grupas organizētība nozīmē to, ka šis noziedzīgais grupējums var būt izveidots arī vairāku noziegumu izdarīšanai, grupai var būt vadība un pakļautības attiecības, rūpīgāka ir noziedzīgās darbības izplānošana un uzdevumu sadalījums pirms noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas, pastāvīgākas darbības formas un metodes, kas garantē nodarījuma sekmīgāku izdarīšanu u.tml.”³⁶

Kā ir norādījis profesors Uldis Krastiņš, tad „organizētā grupā bez tiešā nodarījuma izdarītāja saskaņā ar iepriekšēju vienošanos var būt vēl citas personas, kuras pilda citādus pienākumus nekā tiešais izdarītājs. Viņu loma nodarījumā var izpausties kā noziegumu organizēšana vai vadīšana, atbalstīšana, retāk kā uzkūdīšana. Šādas lomas raksturīgas līdzdalībniekiem, bet organizētā grupā viņi visi ir līdzizdarītāji.”³⁷ Šis ir svarīgs nosacījums gadījumos, kad ir jāveic pareiza noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija. Nevar izslēgt gadījumus, kad var būt tā, ka, piemēram, saskaņā ar Krimināllikuma 175.panta ceturto daļu ir veikta zādzība, kuru ir izdarījusi organizēta grupa, taču tā tiešais izdarītājs ir tikai viena persona, bet pārējie ir veikuši sev iepriekš sadalīto pienākumu izpildi – viens ir organizējis un vadījis zādzības pastrādāšanu, savukārt trešais ir piegādājis līdzekļus, lai tā sekmīgi varētu tikt izdarīta. Lai gan abas šīs darbības atbilst attiecīgi organizētāja un atbalstītāja funkcijām, tās ir saucamas pie atbildības kā nozieguma tiešie izdarītāji, jo „bez grupas dalībnieka (dalībniekiem), kurš tieši realizē nozieguma sastāvu, pārējiem atbilstoši savam pienākumam grupā obligāti nav jāatrodas tieši nodarījuma realizācijas vietā vai tā izdarīšanas laikā un visas personas, kuras piedalījušās noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā neatkarīgi no grupas dalībnieka pienākumiem, kas uzlikti iepriekšējās vienošanās laikā, ir nodarījuma izdarītāji (līdzizdarītāji).”³⁸ „Organizētas grupas noteikšanai būtiski ir konstatēt, ka katrs grupas dalībnieks, veicot savus pienākumus kopīgo darbību ķēdē, ir apzinājies, ka bez viņa darbojas

³⁶ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 261.lpp.

³⁷ Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse: viedokļi, problēmas un risinājumi. 1998-2008. Grupveida nodarījumi: teorija un prakse. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 143.lpp.

³⁸ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 263.lpp.

vēl arī citas personas, kuras, pildot tām uzdotos pienākumus, sekmē kopīga nozieguma izdarīšanu.”³⁹

Tomēr var arī modulēt tādu situāciju, ka autora iepriekš minētais piemērs par zādzības izdarīšanu organizētā grupā tiktu sasaistīts arī ar līdzdalību. Tā, piemēram, attiecībā uz atbalstītāju, tas būtu tādā gadījumā, ja atbalstītājs nebūtu iepriekš vienojies ar organizētās grupas dalībniekiem par konkrētu pienākumu un lomu sadali veicamajā noziegumā, jo kā tas izriet no Krimināllikuma 21.panta, tad tā ir viena no organizētas grupas pazīmēm, bet gan tiktu iesaistīts vēlāk ar uzdevumu palīdzēt veicināt organizētās grupas dalībnieku izplānoto noziegumu. Tāpat arī attiecībā uz organizētāju ir iespējama šāda situācija, jo „organizētāja darbība var izpausties: 1) noziedzīga nodarījuma organizēšanā, tostarp noziedzīga grupējuma izveidošanā; 2) noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vadīšanā, tostarp noziedzīgu grupējumu vadīšanā. Viņš var vadīt arī citas personas izveidotu noziedzīgu grupējumu (bandu, organizētu grupu).”⁴⁰ Taču attiecībā uz autora citēto ir svarīgi saprast, ka persona, izveidojot un/vai vadot noziedzīgu grupējumu – organizētu grupu, tā nav uzskatāma par organizētāju, bet tā kļūst par vienu no organizētās grupas dalībniekiem, t.i., līdzizdarītāju, jo „neatkarīgi no personas pienākuma organizētā grupā katrs no viņiem ir nozieguma izdarītājs (līdzizdarītājs) grupas sastāvā. Pienākums var izpausties kā organizētās grupas izveidošana un vadīšana vai arī kā piedalīšanās noziedzīgu nodarījumu sagatavošanā vai nodarījumu izdarīšanā.”⁴¹ Tātad organizētāja līdzdalība organizētā grupā būtu iespējama tikai tādā gadījumā, ja tā vadītu jau iepriekš izveidotu organizētu grupu.

Tomēr atsevišķos gadījumos persona var tikt saukta pie kriminālatbildības pat gadījumā, kad tā ir tikai izveidojusi organizētu grupu, „neatkarīgi no tā, vai turpmāk viņa tieši piedalījies organizētās grupas veiktajos noziegumos, kā arī neatkarīgi no tā, vai noziedzīgais grupējums uzsācis noziedzīgo darbību”⁴², kas norāda uz to sevišķo kaitīgumu. Šādi gadījumi ir paredzēti Krimināllikuma 80.¹pantā „par vairāk nekā divu personu apvienošanu organizētā grupā nolūkā gāzt Latvijas Republikas valsts varu vai likvidēt valstisko neatkarību, vai graut teritoriālo vienotību”, 89.¹pantā „par tādās noziedzīgas organizācijas (apvienības) izveidošanu, kuras sastāvā ir vismaz piecas personas, nolūkā izdarīt sevišķi smagus noziegumus pret cilvēci vai mieru, kara noziegumus, īstenot genocīdu vai

³⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 18.jūnija lēmums lietā SKK – 333/2007. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].

⁴⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 242.lpp.

⁴¹ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 102.lpp.

⁴² Turpat, 113.lpp.

izdarīt sevišķi smagus noziegumus pret valsti [...]”, 184.panta pirmajā daļā „par organizētas grupas izveidošanu vai piedalīšanos tajā izspiešanas nolūkā”, 224.pantā „par vairāk nekā divu personu apvienošanu organizētā, ar ieroci bruņotā grupā (bandā) noziegumu izdarīšanai” un 311.pantā „par tādu personu organizētas grupas izveidošanu, kuras atrodas ieslodzījuma vietā, vai piedalīšanos šādā grupā, lai izdarītu uzbrukumu vai lietotu citādu vardarbību pret ieslodzījuma vietas amatpersonu, ieslodzīto vai jebkuru citu personu, kas atrodas ieslodzījuma vietā [..].

Visbeidzot autoram likās uzmanības vērts Krimināllikuma 88.panta ceturtajā daļā ietvertais, ka par sodāmu atzīstama teroristu grupas izveidošana vai vadīšana. Kā jau tika noskaidrots iepriekš, tad Krimināllikuma 88.panta trešajā daļā ir ietverts grupas pēc iepriekšējās vienošanās veids – teroristu grupa. Ņemot par pamatu šī panta ceturto daļu kopsakarā ar trešo daļu, ir atzīstams, ka personai draud kriminālatbildība par teroristu grupas izveidošanu vai vadīšanu, kas pēc tā pazīmēm ir raksturīgs tieši līdzdalībnieku veidam organizētājs. Tātad likumdevējs, ieviešot šo normu, praktiski ir ietvēris organizētāja darbības atsevišķā sevišķās daļas panta daļā, kaut gan pēc Krimināllikuma regulējuma tas nebūtu nepieciešams, jo gadījumā, ja ir saskatāmas līdzdalības pazīmes, vienmēr pastāv iespēja piemērot attiecīgo Krimināllikuma 20.pantu. Praktiski šī panta daļa varēja arī nebūt un gadījumā, ja tiktu pierādīta personas vaina teroristu grupas izveidošanā vai vadīšanā, to varētu saukt pie atbildības pēc Krimināllikuma 20.panta otrās daļas un 88.panta trešās daļas. Iespējams, ka likumdevējs izvēlējās šādu panta konstrukciju, ņemot par pamatu pēdējā laikā pieaugošās terorisma izpausmes un draudus, uz ko norāda arī tā īpašais kaitīgums, jo par teroristu grupas izveidošanu vai vadīšanu Krimināllikuma 88.panta ceturtais daļas sankcijā ir paredzēts visbargākais iespējamais sods no visiem šī panta noziedzīgajiem nodarījumiem.

Atgriežoties pie līdzdalības jēdziena, Krimināllikuma 20.panta pirmajā daļā ir noteikts, ka līdzdalība ir iespējama kā darbībā, tā arī bezdarbībā. Ja attiecībā uz darbību šādus piemērus nav grūti minēt, kā, piemēram, jau autora iepriekš minētie par slepkavības izdarīšanu, tad līdzdalība, kas ir izpaudusies bezdarbībā, nav tik izplatīta parādība. Par līdzdalību, kas izpaudusies kā bezdarbība var runāt tikai atbalstītāja gadījumā, jo organizētāji vai uzkūditāji, īstenojot savus nodomus pret nodarījuma izdarīšanu, vienmēr veic aktīvas darbības, kas izpaužas kā organizēšana, vadīšana vai pamudināšana. Ir atzīts, ka „atbalstīšana bezdarbības formā var izpausties tikai tad, kad nepieļaut noziedzīga nodarījuma izdarīšanu bijis personas pienākums, ko viņa apzināti nav pildījusi, lai novērstu šķēršļus kāda konkrēta noziedzīga

nodarījuma izdarīšanai.”⁴³ Tā juridiskajā doktrīnā ir izdalīts šāds piemērs, ka „pēc veikala slēgšanas persona, kurai bijis uzticēts pieslēgt veikalu signalizācijas sistēmai, apzināti to nav darījusi, lai atvieglotu kādai citai personai izdarīt zādzību no veikala telpām.”⁴⁴

Tāpat šajā pantā ir ietverts ļoti svarīgs noteikums, ko ir svarīgi pareizi saprast, tādējādi neradot kļūdas, nosakot pareizu noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju. Tas ir noteikums, kas nosaka, ka līdzdalība var pastāvēt tikai tīšā noziedzīgā nodarījumā. Krimināllikuma 9.panta pirmā daļa nosaka, ka „noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu (tīši), ja persona to izdarījusi ar tiešu vai netiešu nodomu.” Pēc tā var secināt, ka līdzdalība ir iespējama tikai noziedzīgos nodarījumos, kas ir izdarīti ar tiešu vai netiešu nodomu, bet noziedzīgos nodarījumos, kas ir izdarīti aiz neuzmanības līdzdalība nav iespējama. To ir ilustrējis arī viens tiesas nolēmums. „Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta krimināllieta departamenta 1996.gada 30.aprīļa lēmumā G. lietā, kurā viņš bija apsūdzēts par līdzdalību nonāvēšanā aiz neuzmanības, norādīts, ka līdzdalība no subjektīvās puses iespējama tikai ar nodomu (tīši) izdarītajos nodarījumos. Ja kāda persona aiz neuzmanības rada citai personai labvēlīgus apstākļus nodarījuma izdarīšanai, tad viņu nevar uzskatīt par šī nodarījuma līdzdalībnieci.”⁴⁵

Tā, piemēram, Francijā, kura arī ir viena no autora pētītajām valstīm, atšķirībā no Latvijas regulējuma līdzdalība ir atzīta arī noziedzīgos nodarījumos aiz neuzmanības. Autoraprāt, līdzdalības paredzēšana noziedzīgos nodarījumos aiz neuzmanības nav atbalstāma pieeja. Līdzdalības pamatā tomēr pastāv šī līdzdalībnieka griba veikt kādas konkrētas darbības, atbalstītāja gadījumos arī bezdarbības pieļaušana, lai organizēšanas, uzskūdišanas vai atbalstīšanas ceļā tiktu paveikts noziedzīgs nodarījums. Latvijas krimināltiesībās attiecībā uz organizētāju un uzskūditāju var būt tikai tiešs nodoms, jo „viņi, iesaistot vai uzskūdot noziedzīgā nodarījumā citas personas, vai vadot viņu darbību nodarījuma izdarīšanas laikā, realizē savu nolūku un tāpēc vēlas noziedzīgā rezultāta sasniegšanu. Noziedzīgā nodarījuma atbalstītāji tāpat kā izdarītāji arī pārsvarā gadījumu vēlas ar kopīgām pūlēm sasniegt vienu un to pašu rezultātu. Tomēr var būt arī tādi gadījumi, kad viņi tikai apzināti pieļauj kaitīgu seku iestāšanos.”⁴⁶

⁴³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 248.lpp.

⁴⁴ Turpat, 248.lpp.

⁴⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Rīga: Firma ”AFS”, 2007, 86.lpp.

⁴⁶ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 241., 242.lpp.

„Līdzdalībnieki kopā ar noziedzīga nodarījuma izdarītāju realizē vienotu mērķi – noziedzīgā rezultāta sasniegšanu, bet motīvi šā mērķa sasniegšanai var būt atšķirīgi.”⁴⁷ Šo tēzi tieši pamato Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 5.marta lēmumā norādītais, ka „mantkārība kā obligāta noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīme raksturo vienīgi noziedzīgā nodarījuma izdarītāja darbības, bet noziedzīgā nodarījuma līdzdalībnieks var iesaistīties minētajā noziedzīgajā nodarījumā jebkādu motīvu vadīts. Līdzdalībnieka motīvi iesaistīties noziedzīga nodarījuma veikšanā var būt visdažādākie, tie var atšķirties no noziedzīga nodarījuma izdarītāja motīviem [...]”⁴⁸ Sakarā ar iepriekš minēto, var minēt šādu piemēru, ka persona A. uzkūda personu B., lai tā veiktu citas personas slepkavību, tādā veidā atvieglot personai A. iegūt tai vēlamu amata vietu, turpretim persona B. to veic aiz mantkārības, jo tai ir apsoluta samaksa par slepkavības pastrādāšanu. Savukārt, lai šis noziegums tiktu sekmīgāk pastrādāts, persona B. tajā iesaista personu C., lūdzot tai izpalīdzēt, sniedzot kādus noderīgus padomus tā labākai izpildei, uz ko persona C. arī piekrīt, jo viņai pret cietušo ir saglabājies ilgstošs naidis. Šādas situācijas modelēšanas rezultātā, katram no iesaistītajām personām ir atšķirīgs motīvs nozieguma veikšanā – personai A. karjerisms, personai B. mantkārība, savukārt personai C. naidis.

Pamatojoties uz Krimināllikuma 20.panta piekto daļu, „līdzdalībnieks noziedzīgos nodarījumos saucams pie atbildības saskaņā ar to pašu šā likuma pantu, kas paredz izdarītāja atbildību.” „Organizētāju, uzkūditāju un atbalstītāju darbība kopīgi veiktajā nodarījumā ir jākvalificē, atsaucoties uz Krimināllikuma 20.panta atbilstošo daļu, kurā reglamentēts attiecīgais līdzdalībnieka veids, un to sevišķās daļas pantu vai panta daļu (punktu), kurā paredzēta atbildība par izdarītāja veikto noziedzīgo nodarījumu, ja tas aptverts ar līdzdalībnieka nodomu.”⁴⁹ „Tas ir svarīgs līdzdalībnieku atbildības noteikums, kurā uzsvērts līdzdalības akcesorais raksturs (akcesorisks – papildu, klāt nākošs).”⁵⁰ Kā, piemēram, par zādzību, ko persona A. ir organizējusi, tā būtu saucama pie kriminālatbildības pēc Krimināllikuma 20.panta otrās daļas un Krimināllikuma 175.panta pirmās daļas. „Nevar noliegt sakaru starp izdarītāja un līdzdalībnieka darbību, kurā dabiski, ir pārsvarā pirmais. Šā pārsvara būtība ir tā, ka izdarītāja nodarījuma apjoms zināmā mērā noteic tā apjoma

⁴⁷ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 106.lpp.

⁴⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 5.marta lēmums lietā SKK – 121/2009. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].

⁴⁹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Rīga: Firma ”AFS”, 2007, 87.lpp.

⁵⁰ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 266.lpp.

maksimumu, ko var pieskaitīt līdzdalībniekam [...].”⁵¹ Proti, līdzdalībnieks tiks saukts pie kriminālatbildības pēc tā paša Krimināllikuma panta, pēc kura nodarījuma tiešais izdarītājs, izņemot gadījumu, ja nodarījuma tiešais izdarītājs būs veicis kādas darbības ārpus iepriekš norunātā. Soda noteikšanas nosacījumi līdzdalībniekiem ir noteikti Krimināllikuma 54.pantā: „nosakot sodu noziedzīga nodarījuma līdzdalībniekiem, tiesa ņem vērā katra līdzdalības raksturu un lomu izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā. Atbildību pastiprinošos un mīkstinošos apstākļus, kas attiecas uz atsevišķu līdzdalībnieku, tiesa ņem vērā, nosakot sodu tikai šim līdzdalībniekam.”

Krimināllikuma 20.panta piektajā daļā “ietvertais nosacījums par to, ka līdzdalībnieks noziedzīgos nodarījumos saucams pie atbildības saskaņā ar to pašu Krimināllikuma pantu, kas paredz izdarītāja atbildību, neapšaubāmi ir svarīgs līdzdalībnieku atbildības noteikums, taču arī šim noteikumam nav absolūta rakstura. Minēto apstiprina tiesību doktrīnā, tostarp arī apelācijas instances tiesas norādītajā juridiskajā literatūrā, nostiprinātā atziņa par to, ka noziedzīga nodarījuma sastāvam var būt individuālās pazīmes, kas attiecas uz konkrēto noziedzīgā nodarījuma izdarītāju vai līdzdalībnieku, taču neietekmē citu izdarītāju vai līdzdalībnieku atbildību.”⁵² Individuālās noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, kas attiecas uz noziedzīga nodarījuma izdarītāju vai līdzdalībnieku, neietekmē citu dalībnieku vai līdzdalībnieku atbildību (Krimināllikuma 20.panta sestā daļa). Piemēram, noziedzīgā nodarījuma tiešais izdarītājs izdara slepkavību, kas ir saistīta ar izvarošanu, kaut vai nozieguma līdzdalībnieks – organizētājs, iepriekš bija vienojies ar tiešo izdarītāju, ka tas paveiks slepkavību, jo organizētājam cietusī ir sagādājusi ilgstošas morālās ciešanas un viņš ir vēlējis cietušās nāvi, bet neko neminot par izvarošanu. Tiešajam izdarītājam kādu iemeslu dēļ pirms nozieguma izdarīšanas ir parādījusies vēlme izdarīt ar cietušo prettiesisku dzimumaktu, tāpēc viņa motīvs ir mainījies un viņš ir saucams pie kriminālatbildības pēc Krimināllikuma 117.panta 7.punkta, bet organizētājs pēc Krimināllikuma 116.panta, neņemot vērā šo papildus kvalificējošo apstākli, kas tiek inkriminēts tiešajam izdarītājam. Taču „ja līdzdalībniekiem zināmi apstākļi, kas raksturo izdarītāja noziedzīgā nodarījuma kvalificējošās pazīmes, tad šie apstākļi jāinkriminē arī līdzdalībniekiem.”⁵³

⁵¹ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Ar U. Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 172.lpp.

⁵² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015.gada 17.aprīļa lēmums lietā SKK – 0075 – 15. Pieejams: <http://www.tiesas.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].

⁵³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011.gada 27.oktobra lēmums lietā SKK – 153/2011. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].

Tāpat Krimināllikumā ir reglamentēti tā krimināltiesību teorijā dēvētie līdzdalības īpašie jautājumi, kā izdarītāja ekscess, līdzdalībnieka labprātīga atteikšanās no noziedzīga nodarījuma tālākas izdarīšanas un neizdevusies līdzdalība. Krimināllikuma 20.panta septītā daļa regulē izdarītāja ekscesu, proti, „ja līdzdalībnieks nav apzinājies kādu no izdarītāja un citu līdzdalībnieku izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, viņš par tiem nav saucams pie kriminālatbildības.” „Ar izdarītāja ekscesu saprot gadījumus, kad noziedzīga nodarījuma tiešais izdarītājs pārkāpj starp noziedzīgās grupas dalībniekiem vai līdzdalības gadījumā pastāvošo vienošanos par noteikta veida noziedzīga nodarījuma kopīgu izdarīšanu un viens pats izdara citu nodarījumu.”⁵⁴ Atšķirībā no Krimināllikuma 20.panta sestajā daļā ietvertā regulējuma, kur ir aprakstīts tieši par individuālo noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmju nošķiršanu, ar izdarītāja ekscesu ir saprotami tie gadījumi, kad noziedzīgā nodarījuma izdarītājs bez kādas saskaņošanas ar pārējām iesaistītajām personām izdara kādu pavisam citu noziedzīgu nodarījumu. „Grupveida noziedzīgos nodarījumos ar izdarītāja ekscesu saprot gadījumus, kad noziedzīga nodarījuma tiešais izdarītājs pārkāpj starp noziedzīgās grupas dalībniekiem pastāvošo vienošanos par noteikta veida noziedzīga nodarījuma kopīgu izdarīšanu, un viens pats izdara citu nodarījumu.”⁵⁵ Šīs izteiktās tēzes sakarā autors vēlētos minēt kādu piemēru.

G.B., A.T. un M.L. nolūkā izdarīt laupīšanu, piegāja pie transportlīdzekļa, kas atradās uz grantsceļa, kur autovadītāja sēdeklī gulēja cietušais V.I.. A.T. un M.L. vairākkārtīgi pieprasīja no cietušā naudu, bet G.B. pēc A.T. norādījuma tajā laikā atvēra transportlīdzekļa durvis pasažiera pusē un no salona paņēma V.I. piederošo plastmasas kannu ar tajā atrodošos dīzeļdegvielu un brīdināja V.I., ka naudas neatdošanas gadījumā sadedzinās viņu kopā ar automašīnu. Turpinot savas darbības, G.B. izlēja kannā esošo dīzeļdegvielu uz transportlīdzekļa jumtu. Saņemot kārtējo V.I. atteikumu dot naudu, G.B. ar šķiltavu palīdzību aizdedzināja ar dīzeļdegvielu aplieto V.I. automašīnu. No saindēšanās ar tvana gāzi uz vietas iestājās V.I. nāve. A.T. un M.L., kopā ar G.B. iestūma degošo transportlīdzekli ar tās salonā atradušos V.I. liķi uz meža pusi tālāk no grantsceļa.

Šajā situācijā personas sākotnēji bija vienojušās par laupīšanas izdarīšanu grupā, taču G.B., saprotot, ka naudu no cietušā nedabūs, dusmu vadīts aizdedzināja V.I. transportlīdzekli, kā rezultātā V.I. tika nonāvēts. Tātad ir noticis izdarītāja ekscess, un pārējās personas nav saucamas pie atbildības pēc Krimināllikuma 117.panta 4. un 6.punkta, bet gan to darbībās ir

⁵⁴ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 109.lpp.

⁵⁵ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 278.lpp.

saskatāma piesaistība noziedzīgam nodarījumam, kas izpaudās kā nozieguma pēdu iepriekš neapsolīta slēpšana. Tomēr autora ieskatā šeit būtu izdalāms diskutabls jautājums par to, vai pārējo personu (A.T. un M.L.) darbībās tomēr nav saskatāma atbalstīšana. Šādas šaubas rada tas fakts, ka sākotnēji visas trīs personas tomēr vērsās kopīgi pret V.I. ar nodomu izdarīt laupīšanu un jau sāka īstenot nodarījuma objektīvās puses darbības, tomēr tad G.B. mainījās nodoms, un tas paveica V.I. slepkavību. Jo kā ir atzīts attiecībā pret piesaistību, tad „piesaistībā noziedzīgam nodarījumam izdarītās darbības vai apzināta bezdarbība neatrodas cēloņsakarībā ar noziedzīgo nodarījumu, kuru tās ir veicinājušas vai ar kuru tās atradušās saistībā, jo neizraisa noziedzīgo rezultātu.”⁵⁶ Kā jau autors iepriekš minēja, tad šajā gadījumā pastāvēja A.T. un M.L. saistība ar V.I. veikto noziedzīgo nodarījumu.

Atkāpjoties nedaudz pie piesaistības institūta, jāatzīmē, ka tas ir Latvijas krimināltiesību teorijā izdalīts un Krimināllikumā reglamentēts patstāvīgs krimināltiesību institūts. Krimināllikuma 22.panta pirmā daļa nosaka, ka „nozieguma izdarītāja vai līdzdalībnieka, kā arī nozieguma izdarīšanas rīku un līdzekļu, nozieguma pēdu vai noziedzīgā kārtā iegūtu priekšmetu iepriekš neapsolīta slēpšana un neziņošana par noziegumu nav līdzdalība, un kriminālatbildība par to iestājas tikai šajā likumā paredzētajos gadījumos.” Tāpat Krimināllikuma sevišķajā daļā ir ietverts tāds piesaistības veids kā noziedzīga nodarījuma pieļaušana. Turklāt „bez noziegumu slēpšanas, neziņošanas un noziedzīga nodarījuma pieļaušanas Krimināllikumā paredzēti vēl daži citi gadījumi, kad piesaistība noziedzīgam nodarījumam ir krimināli sodāma.”⁵⁷ Tomēr darba apjoma un izraudzītā temata specifikas dēļ sīkāk šim jautājumam, kas viennozīmīgi ir ļoti saistošs, autors nepievērsīsies.

Krimināllikuma 20.panta astotā daļa nosaka to, ka līdzdalībnieks atbild ne tikai par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu, bet arī par līdzdalību nepabeigtā noziedzīgā nodarījumā – nozieguma mēģinājumā un sagatavošanos attiecīgam noziegumam. Pēc Krimināllikuma 15.panta ceturtais daļas ietvertā regulējuma par nozieguma mēģinājumu, tad, ja noziegums nav izdarīts no vainīgā gribas neatkarīgu iemeslu dēļ, tas ir atzīstams par nozieguma mēģinājumu. Tādā gadījumā, ja izdarītājs noziegumu nav izdarījis līdz galam no viņa gribas neatkarīgu iemeslu dēļ, līdzdalībnieks būtu saucams pie kriminālatbildības par attiecīgā nozieguma mēģinājumu. Neizdevusies līdzdalība ir attiecināma uz sagatavošanos noziegumam, „kad nozieguma organizētājs, uzkūditājs vai atbalstītājs ir izdarījuši visu, kas no viņiem atkarīgs, lai noziegums tiktu izdarīts, bet izdarītājs to nemaz nav sācis realizēt vai arī ir sācis to darīt,

⁵⁶ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 114.lpp.

⁵⁷ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 284.lpp.

bet labprātīgi atteicies no nozieguma izdarīšanas līdz galam.”⁵⁸ Nepabeigtos noziedzīgos nodarījumos, līdzdalībnieku darbības būtu jākvalificē attiecīgi pēc Krimināllikuma 15.panta trešās vai ceturtais daļas, atbilstošā līdzdalībnieka veida un pēc attiecīgā Sevišķās daļas panta vai panta daļas (punkta). Tomēr paturot prātā, ka par mēģinājumu izdarīt kriminālpārkāpumu persona nav saucama pie kriminālatbildības (Krimināllikuma 15.panta sestā daļa), kā arī kriminālatbildība iestājas tikai par sagatavošanos smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem (Krimināllikuma 15.panta trešā daļa).

Līdzdalībnieka labprātīga atteikšanās ir noregulēta Krimināllikuma 20.panta devītajā daļā. Šī panta daļa nosaka, ka „organizētāja un uzkūditāja labprātīga atteikšanās no noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas līdz galam uzskatāma par tādu tikai tajos gadījumos, kad viņi savlaicīgi darījuši visu iespējamo, lai novērstu ar viņu līdzdalību iecerētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, un šis nodarījums nav izdarīts. Atbalstītājs nav saucams pie kriminālatbildības, ja viņš līdz noziedzīgā nodarījuma uzsākšanai labprātīgi atteicies sniegt apsolīto palīdzību.”

„Atbalstītāja atbrīvošana no kriminālatbildības būtu iespējama arī tādos gadījumos, kad noziedzīgais nodarījums tomēr ir ticis izdarīts, taču atbalstītājam par labprātīgo atteikšanos sniegt atbalstu pirms noziedzīga nodarījuma izdarīšanas ir jāinformē vismaz nodarījuma izdarītājs.”⁵⁹ Turpretim organizētāja un uzkūditāja labprātīga atteikšanās no noziedzīga nodarījuma līdz galam uzskatāma tikai tad, kad šis noziedzīgais nodarījums nav ticis izdarīts. Šajā panta daļā ir ietverts svarīgs nosacījums, ko Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ir atzinis lietā SKK – 532/2009: „atteikšanās būs galīga, ja persona pilnīgi pārtrauc noziedzīgās darbības un tai nav nolūka turpināt tās nākotnē. Tāpēc gadījumus, kad persona uz laiku pārtrauc noziedzīgās darbības, ko izsauc kādi apstākļi, nevar atzīt par labprātīgu atteikšanos. Ja persona pārtrauc savas noziedzīgās darbības, lai tās turpinātu labvēlīgākos apstākļos, nezūd šīs rīcības kaitīgums un bīstamība.”⁶⁰

Kopumā var secināt, ka noziedzīgi nodarījumi, kuri ir tikuši pastrādāti, piedaloties vairākām personām, ir plaši izplatīta parādība un bieži tieši šie nodarījumi rada pašas kaitīgākās sekas. Tādējādi vēl jo svarīgāk ir veikt pareizu vairāku personu piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā kvalifikāciju, t.i., nošķirt līdzdalību no dalības. Dalības gadījumā katrai no iesaistītajām pusēm ir jāizpilda kāda no nodarījuma objektīvās puses darbībām,

⁵⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 253.lpp.

⁵⁹ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 179.lpp.

⁶⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 24.novembra lēmums lietā SKK – 532/2009. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].

pretējā gadījumā tā būs atzīstama par līdzdalību. Tāpat būtiski ir nodalīt tos gadījumus, kad nodarījums tiek paveikts organizētā grupā, nevis līdzdalībā, jo organizētā grupā esošu personu darbības pēc to pazīmēm var atbilst tādām, kas ir raksturīgas līdzdalībnieku (organizētāja un atbalstītāja) veiktām. Lai to nošķirtu, ir svarīgi nodalīt brīdi, no kura persona ir iesaistījusies organizētās grupas noziedzīgajās darbībās.

Tāpat ir atzīmējams, ka līdzdalības jēdziens, kas ir noregulēts Krimināllikuma 20.pantā, ir izstrādāts visai precīzi un tajā ir apvienoti praktiski visi iespējamie jautājumi, kas tās piemērošanas procesā var to skart. Tomēr tas neļauj izvairīties no šādām autora iepriekšminētām diskutablām situācijām, kur tās piemērošanas procesā parādās vairāki neskaidri jautājumi, kas līdz ar to var novest pie nepareizas noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas. Tāpēc, lai tiesību piemērotāji būtu precīzāki un konsekventāki jautājumā par līdzdalības piemērošanu praksē, autora ieskatā, nepietiek tikai ar likuma iepazīšanu, un ir jāveic gan padziļināta judikatūras izpēte, gan arī jāpārzina tiesību doktrīna, tostarp jaunākās tendences un attīstība.

3. Līdzdalībnieku veidi

3.1. Organizētājs un tā loma noziedzīgā nodarījumā

Saskaņā ar Krimināllikuma 20.panta pirmās daļas otro teikumu noziedzīgā nodarījuma līdzdalībnieki atkarībā no viņu uzdevuma un lomas kopīgi veicamajā noziedzīgā nodarījumā ir organizētāji, uzkūditāji un atbalstītāji.

Organizētājs, pamatojoties uz Krimināllikuma 20.panta otro daļu, ir persona, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanu ir organizējusi vai vadījusi. Juridiskajā literatūrā ir izteikts viedoklis, ka organizētāju varētu definēt kā personu, „kura apvienojusi noziedzīgas grupas dalībniekus vai izstrādājusi noziedzīgas darbības plānu, vai vadījusi noziedzīga nodarījuma sagatavošanu un tā izdarīšanu.”⁶¹ Šādam viedokli varētu piekrist daļēji, jo, iekļaujot organizētāja jēdzienā norādi uz „personu, kura apvienojusi noziedzīgas grupas dalībniekus”, tas var nonākt pretrunā ar organizētas grupas jēdzienu, kas paredz to, ka neatkarīgi no personas lomas un veiktajām darbībām – tā ir atzīstama par noziedzīgā nodarījuma tiešo izdarītāju. Viena no pazīmēm, kā var izpausties organizētas grupas dalībnieka darbības, ir organizētas grupas noorganizēšana/izveidošana.

„Organizators noziedzīgā nodarījumā ir atzīstams par visbīstamāko figūru starp visiem līdzdalībniekiem: viņš izraugās citus līdzdalībniekus un nodrošina koordināciju un saskaņotību viņu darbībās noziedzīga nodarījuma realizācijas laikā.”⁶² Autoraprāt, uz šādu apgalvojumu norāda arī tas, ka hierarhiskā kārtībā organizētājs Krimināllikuma 20.pantā ir ievietots kā pirmais no visiem līdzdalībniekiem. Noziedzīga nodarījuma organizētājs „izplāno nodarījumu, iesaista tajā citas personas, organizē un bieži vien arī vada tā izdarīšanu. Tātad organizētāja darbība var izpausties: 1) noziedzīgā nodarījuma organizēšanā, tostarp noziedzīga grupējuma izveidošanā; 2) noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vadīšanā, tostarp noziedzīgu grupējumu vadīšanā. Viņš var vadīt arī citas personas izveidotu noziedzīgu grupējumu (bandu, organizētu grupu).”⁶³ Šajā sakarā ir svarīgi saprast, ka attiecībā uz organizētu grupu, organizētājs var pastāvēt tikai tad, ja viņš ir uzņēmies vadīt jau citas personas iepriekš izveidotu organizētu grupu, jo, piemēram, personai izveidojot organizētu grupu noziegumu izdarīšanai, tā, kaut vai pēc tam nepiedalās to tiešā izdarīšanā, ir atzīstama

⁶¹ Podprigora D. Vairāku personu piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2008, 88.lpp.

⁶² Уголовное право Российской Федерации. Общая часть: Учебник для вузов. Под редакцией. В.С. Комиссарова, Н.Е. Крыловой, И.М. Тяжковой. Москва: Статут, 2012, с.416.

⁶³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 241, 242.lpp.

par vienu no organizētas grupas dalībniekiem, tātad izdarītāju. Atsevišķos gadījumos organizētas grupas izveidošana jau ir uzskatāma par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu, un nav svarīgi, vai to noziedzīgās darbības vispār ir uzsāktas (Krimināllikuma 184., 224.pants).

Par organizētāju persona var būt gan vispārējam noziedzīgā nodarījuma subjektam, gan arī speciālajam. To varētu ilustrēt ar vienu prakses piemēru. Tā divas personas savstarpēji vienojās krāpšanas ceļā iegūt svešu mantu, kur viena no tām ir zvērināta notāre, tātad valsts amatpersona, savukārt otra ir privātpersona (vispārējais noziedzīgā nodarījuma subjekts). Kaut gan tieši zvērinātai notārei saistībā ar savu ieņemamo amatu ir iespējas panākt ar viltu, ka cietušās personas paraksta notariālos aktus un dokumentus, kas rada viņām pašām tiesiski nelabvēlīgas sekas, tas nenozīmē, ka nevar būt kāda persona, kas visas šīs darbības izplāno un vada, lai tikai panāktu lielāku mantisko labumu. Šādā gadījumā organizētāja darbības nevar pārklāties tikai ar krāpšanas sastāvu un tas būtu saucams pie atbildības arī pēc Krimināllikuma 20.panta otrās daļas un 318.panta otrās daļas, jo, izmantojot zvērinātas notāres specializēto stāvokli, privātpersona var dot tai norādījumus un ieteikumus, jo cilvēki zvērinātam notāram kā valsts amatpersonai uzticas un paļaujas, ka viss tiks izdarīts precīzi un likumīgi un, galvenokārt, viņu interesēs.

„Noziedzīga nodarījuma organizētāja vai vadītāja subjektīvā attieksme pret nodarījumu izpaužas tieša nodoma veidā. Noziedzīga grupējuma organizētājs zina, ka noziedzīgus nodarījumus izdarīs viņa organizētā grupa, paredz grupas darbības iespējamo rezultātu un vēlas tā sasniegšanu.”⁶⁴ Kaut gan citur literatūrā ir izskanējis viedoklis, ka organizēšana var izpausties arī netieša nodoma veidā un aiz noziedzīgas pašpaļāvības⁶⁵, autora ieskatā tas tomēr būtu pretrunā ar pašu līdzdalības būtību, jo saskaņā ar Krimināllikuma 20.panta pirmo daļu „par līdzdalību uzskatāma apzināta darbība vai bezdarbība, ar kuru persona (līdzdalībnieks) kopīgi ar citu personu (izdarītāju) piedalījies tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.” Latvijas krimināltiesībās tāpat kā daudzviet citur Eiropā līdzdalība ir atzīta tikai nodoma veidā, bet ne aiz neuzmanības.⁶⁶

Atsevišķas organizētāja darbības ir atrodamas Krimināllikuma sevišķās daļas normās. Tā Krimināllikuma 88.panta trešā daļa paredz, ka „par teroristu grupas izveidošanu vai vadīšanu - soda ar mūža ieslodzījumu vai brīvības atņemšanu uz laiku no piecpadsmit līdz divdesmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar probācijas

⁶⁴ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 268.lpp.

⁶⁵ Podprigora D. Vairāku personu piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2008, 80., 81.lpp.

⁶⁶ Latvijas Kriminālkodekss un komentāri pie atsevišķiem Latvijas Kriminālkodeksa pantiem. Rīga: „TIC”, 1998, 224.lpp.

uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem.” Savukārt Krimināllikuma 225.pants nosaka, ka „par tādu masu nekārtību organizēšanu, kuras saistītas ar grautiņiem, postījumiem, dedzināšanu, mantas iznīcināšanu vai ar vardarbību pret personu, vai ar pretošanos varas pārstāvjiem, vai par aktīvu piedalīšanos tajās, - soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz divpadsmit gadiem un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem.”

Vērtējot organizētāja jēdzienu, pamatoti var atzīt, ka tas ir atzīstams par visbīstamāko no līdzdalībniekiem, jo tā darbības var tikt vērstas pat uz noziedzīgu organizāciju vadīšanu. Turklāt arī Krimināllikuma 20.pantā organizētājs ir izdalīts kā pirmais no līdzdalībnieku veidiem. Taču šajā sakarā ir būtiski atzīmēt, ka organizētāja darbības var izpausties kā organizētu grupu vadīšana tikai tad, ja viņš ir uzņēmies vadīt jau citas personas iepriekš izveidotu organizētu grupu.

3.2. Uzskūditājs un tā loma noziedzīgā nodarījumā

Krimināllikuma 20.panta trešā daļa nosaka, ka „par uzskūditāju uzskatāma persona, kas pamudinājusi citu personu izdarīt noziedzīgu nodarījumu.” „Nodarījuma izdarītāja apziņu un gribu uzskūditājs var ietekmēt dažādā veidā, kā, piemēram, ar pārliecināšanu, iebiedēšanu, lūgšanu, draudiem, glaimošanu, piespiešanu, uzpirkšanu u.tml.”⁶⁷ Visus iespējamus uzskūdišanas veidus noteikti nav iespējams uzskaitīt, jo var pastāvēt arī „izsmalcinātāki paņēmieni kā, piem., derību priekšlikums, izsmiešana, šķietama pierunāšana kaut ko nedarīt ar to pareizo aprēķinu, ka tas tieši radīs impulsu, kas būs vērsts pretējā virzienā u.tml.”⁶⁸ Tomēr autora ieskatā būtu lietderīgi uzskūditāja jēdzienu padarīt mazliet precīzāku, tajā iekļaujot vairākus veidus, kādā tā var izpausties. Tas padarītu šo līdzdalībnieka veidu vieglāk piemērojamu, jo tā tiktu atklāta tās būtība. Tā, piemēram, izteikt Krimināllikuma 20.panta trešo daļu šādā redakcijā: „par uzskūditāju uzskatāma persona, kura ar pārliecināšanu, iebiedēšanu, piespiešanu, uzpirkšanu, draudiem vai kādā citā veidā pamudinājusi citu personu izdarīt noziedzīgu nodarījumu.”

Atšķirībā no organizētāja uzskūditājs tikai pamudina kādu citu personu uz kāda konkrēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un ar to viņa darbības beidzas. Svarīgi ir atšķirt šos divus līdzdalībnieku veidus, jo no pirmā iespaida var likties, ka uzskūditāja darbības ir ļoti līdzīgas organizētāja darbībām dēļ to izpausmēm, ka šī persona ar savām darbībām sākotnēji ir iespaidojusi otru personu paveikt noziedzīgu nodarījumu. Taču, pamudinot personu uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, „pats uzskūditājs paliek ēnā – tālākā noziedzīga nodarījuma izdarīšanā viņš nepiedalās.”⁶⁹ Turpretim „nodarījuma organizētājs var arī pamudināt citas personas izdarīt noziedzīgu nodarījumu, bet ar to viņa loma neaprobežojas. Viņš turpina darboties, lai izdarītāji realizētu nodomāto noziedzīgo nodarījumu.”⁷⁰ Šī ir galvenā atšķirība, ar ko uzskūditājs ir nošķirams no organizētāja, lai, kvalificējot noziedzīga nodarījuma sastāvu, nerastos nepamatos kļūdas.

Lai atzītu, ka personas veiktās darbības ir kvalificējamās kā uzskūdišana, „nepietiek, piem., ja citu klātbūtnē kāds atklāj noziedzīgā nodarījuma plānu, tādējādi cerot uzskūdit „kādu” no klausītājiem, vai ja uzslavē, citiem klātesot, noziedzīgu nodarījumu, vai uzmusina

⁶⁷ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 268.lpp.

⁶⁸ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Ar U. Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 170.lpp.

⁶⁹ Энциклопедия уголовного права. Том 6. Соучастие в преступлении. Издание профессора Малинина - Санкт-Петербург ГКА, Санкт-Петербург, 2011, с.171.

⁷⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 243.lpp.

pūli uz noziedzīgiem nodarījumiem.”⁷¹ Kā ir atzinusi Augstākā tiesa, tad „uzkūdītāja kā noziedzīga nodarījuma līdzdalībnieka nodoms ir vērsts uz noziedzīga rezultāta sasniegšanu ar citas personas palīdzību, savukārt noziedzīga nodarījuma izdarītāja nodoms ir vērsts tieši uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Līdz ar to nodomam izdarīt noziedzīgu nodarījumu jābūt gan uzkūdītājam, gan izdarītājiem.”⁷² Šī Augstākās tiesas tēze apstiprina to, ka uzkūdišana var izpausties tikai tieša nodoma veidā, jo persona, pamudinot citu personu uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, apzinās, ko tā vēlas, taču, lai pati neņemtu tiešu dalību tā izdarīšanā, izmanto citu personu tā sasniegšanai. Uzkūdišanas mērķi var būt dažādi, kā, piemēram, uzkūdītājs pats nevēlas nodarboties ar nodarījuma objektīvās puses realizēšanu, jo tai nav tā izdarīšanai vēlamo prasmju un uzskata, ka otra persona to paveiks daudz sekmīgāk. Tāpat var izdalīt arī gadījumu, kad tā piedraud otrai personai, ka gadījumā, ja tā nepaveiks viņas norādīto nodarījumu, viņa vai kāds no viņas tuviniekiem cietīs. Kā motīvi un mērķi, tāpat arī „uzkūdišanā lietoto līdzekļu un paņēmieni veidi var būt dažādi – mutiski, rakstiski, ar mīmikas vai žestu palīdzību, kā arī izmantojot fizisku ietekmēšanu.”⁷³

Līdzīgi kā organizētāja gadījumā, arī uzkūdītājs var uzkūdit uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu Krimināllikumā paredzēto speciālo subjektu. Piemēram, kā jau autors aprakstīja pie organizētāja sadaļas, ka persona var organizēt valsts amatpersonas dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, arī uzkūdišana var izpausties noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā, kas paveikti valsts institūciju dienestā. „Kukuļdošanas gadījumā viens no uzkūdišanas paņēmieniem ir mudinājums dot naudu vai citas vērtības uzkūdītājam, kuras viņš kā kukuli nodotu valsts amatpersonai par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļdevēja interesēs, bet šis uzkūdītājs kā starpnieks materiālās vērtības piesavinās.” Šādas darbības būtu kvalificējamās pēc Krimināllikuma 321.panta pirmās daļas un Krimināllikuma 20.panta trešās daļas un 323.panta pirmās daļas.

Krimināllikuma sevišķās daļas normās salīdzinājumā ar citiem līdzdalības gadījumiem ir atrodami samērā daudzi noziedzīgi nodarījumi, kuru sastāvos ir atrodamas uzkūdišanas pazīmes, tomēr tie ir atzīstami par patstāvīgiem nodarījumiem un tādos gadījumos nav jāatsaucas uz Krimināllikuma 20.panta trešo daļu. Tā, piemēram, Krimināllikuma 173.panta otrajā daļā ir noteikta kriminālatbildība „par nepilngadīgā iesaistīšanu nemedicīniskā

⁷¹ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Ar U. Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 169.lpp.

⁷² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 16.novembra lēmums lietā SKK – J – 680/2006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].

⁷³ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 109.lpp.

ārstniecības vai citu līdzekļu lietošanā”, 162.¹pantā „par sešpadsmit gadu vecumu nesasniegušas personas pamudināšanu iesaistīties seksuālās darbībās”, 164.panta trešajā daļā „par nepilngadīgā pamudināšanu, iesaistīšanu vai piespiešanu nodarboties ar prostitūciju”, savukārt 193.²panta pirmajā daļā „par citas personas pamudināšanu iesaistīties iekšējās informācijas nelikumīgā izmantošanā finanšu tirgos” u.c.

Tāpat jānorāda, ka īpašs uzskūdišanas gadījums ir noteikts Krimināllikuma 172.pantā, kur ir noteikta kriminālatbildība par nepilngadīgā iesaistīšanu noziedzīgā nodarījumā. Kā ir atzīts tiesu praksē, tad „šajā ziņā ir sastopami dažādi nepilngadīgā fiziskas un psihiskas ietekmēšanas veidi, kā, piemēram, pārliecināšana, iebiedēšana, uzpirkšana, krāpšana, atriebība, skaudība vai citu zemisku tieksmju modināšana, priekšlikumi izdarīt nodarījumu, [...] u.tml.”⁷⁴ Šādā gadījumā, ja persona, kura ir iesaistījusi nepilngadīgo noziedzīgā nodarījumā, būtu kopā ar to, piemēram, pastrādājusi laupīšanu, tā būtu saucama pie atbildības pēc Krimināllikuma 176.panta otrās daļas un 172.panta, savukārt nepilngadīgais tikai pēc Krimināllikuma 176.panta otrās daļas.

Pie uzskūditāja jēdziena viennozīmīgi ir jāatzīmē tā zināmā līdzība ar organizētāja darbībām, tajā pašā laikā strikti nodalot to no organizētāja, jo uzskūditāja darbības pretēji organizētāja aprobežojas tikai ar izteiktu pamudinājumu, lai cita persona veic kādu noziedzīgu nodarījumu. Turpretim organizētājs, izsakot šādu pamudinājumu, turpina darboties tālāk, lai izdarītājs sekmīgi realizētu nodomāto noziedzīgo nodarījumu. Kā arī, autora ieskatā, uzskūditāja jēdziens Krimināllikuma regulējumā būtu papildināms, ietverot tajā norādes uz veidiem, kā uzskūdišana var izpausties, jo tādējādi tiktu atklāta tā būtība un padarīts šis līdzdalībnieka veids vieglāk piemērojams.

⁷⁴ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 270.lpp.

3.3. Atbalstītājs un tā loma noziedzīgā nodarījumā

Trešais līdzdalībnieka veids, kurš ir noteikts Krimināllikuma 20.panta ceturtajā daļā, ir atbalstītājs. Šā panta daļa nosaka, ka „par atbalstītāju uzskatāma persona, kas apzināti veicinājusi noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, dodot padomus, norādījumus, līdzekļus vai novēršot šķēršļus tā izdarīšanai, kā arī persona, kas iepriekš apsolījusi noslēpt noziedzīga nodarījuma izdarītāju vai līdzdalībnieku, noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rīkus un līdzekļus, noziedzīga nodarījuma pēdas vai noziedzīgā kārtā iegūtos priekšmetus vai arī iepriekš apsolījusi iegādāties vai realizēt šādus priekšmetus.” Atšķirībā no uzskaidītāja un organizētāja regulējuma, atbalstītāja ietvertais jēdziens Krimināllikuma tiesību normas ietvaros ir daudz izvērstāks un konkretizētāks. To varētu izskaidrot ar to, ka „atbalstītājs var atbalstīt ne tikai noziedzīga nodarījuma izdarītāja veikto, bet viņš var sekmēt arī nodarījuma organizētāja vai pat uzskaidītāja prettiesiskās darbības”⁷⁵, kas netieši liecina par šī līdzdalībnieka veida ļoti plašo darbības aspektu un, iespējams, visizplatītākā līdzdalībnieka veida regulējumu. Kā jau var secināt pēc tikko citētās tiesību normas, noziedzīgo nodarījumu atbalstīšana var izpausties ļoti daudzos veidos. Atbalstītājs savās darbībās neaprobežojas tikai ar vienas konkrētas darbības veikšanu, kā tas ir uzskaidītāja gadījumā, bet gan tā darbību spektrs ir tik plašs un daudzveidīgs, cik tas ir nepieciešams konkrētā noziedzīgā nodarījuma paveikšanai.

Atbalstīšanai pastāv divi veidi – intelektuālā atbalstīšana un fiziskā atbalstīšana. Intelektuālā atbalstīšana „izpaužas padomu un norādījumu došanā, kā izdarīt noziedzīgu nodarījumu, vai iepriekš apsoltā noziedznieka, noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rīku un līdzekļu vai nodarījuma pēdu slēpšanā, vai iepriekš apsolut iegādāties vai realizēt noziedzīgi iegūtos priekšmetus.”⁷⁶ Turpretim fiziskā atbalstīšana ir „dodot līdzekļus noziedzīga nodarījuma izdarīšanai vai novēršot šķēršļus, lai atvieglotu citai personai izdarīt noziedzīgu nodarījumu.”⁷⁷ Attiecībā uz intelektuālo atbalstīšanu, ir atzīts, ka tā „veicina noziedzīga nodarījuma realizēšanu, ietekmējot nodarījuma izdarītāja apziņu un gribu. Intelektuālā atbalstīšana, kas izpaužas padomu un norādījumu formā, tiek izmantota ne vien tam, lai nostiprinātu noziedzīga nodarījuma izdarītāja apņēmību nodarījumu veikt, bet tā ir arī palīdzība viņam sagatavoties nodarījuma izdarīšanai un rezultātā atvieglo nodarījuma izdarīšanas procesu. Fiziskā atbalstīšana ir tādas darbības izdarīšana vai neizdarīšana, kas

⁷⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 246.lpp.

⁷⁶ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 108.lpp.

⁷⁷ Turpat, 108.lpp.

palīdz noziedzīga nodarījuma izdarītājam realizēt nodarījuma objektīvās puses pazīmes. Sagādājot vai pielāgojot noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rīkus un līdzekļus vai novēršot šķēršļus, kas kavētu izdarīt nodarījumu, tiek veicināta iecerētās prettiesiskās darbības sekmīga realizācija.”⁷⁸

„Tradicionāli valstu krimināltiesībās ir atzīts, ka atbalstītājs ir vismazāk bīstams no visiem līdzdalībniekiem. Tas izpaužas tādā apstāklī, ka viņš ne tikai nepiedalās tieši noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet arī nerada nodarījuma izpildītājam nekādu apņemšanos to izdarīt (tā jau izpildītājam pastāv).”⁷⁹ Šādam apgalvojumam viennozīmīgi var piekrist, jo tā ir būtiska atšķirība no tā, kā izpaužas organizētāja un uzkūditāja darbības. Organizētāja un uzkūditāja gadījumā, tie ar savām darbībām tieši panāk to, lai persona īstenotu viņu vēlamo noziedzīgo nodarījumu. Turpretim atbalstītājs palīdz tāda nodarījuma izdarīšanā, kurā jau tā tiešajam izdarītājam ir skaidrs mērķis un nolūks.

Kā jau visos līdzdalības veidos, arī atbalstīšana ir iespējama tikai ar nodomu pastrādātos noziedzīgos nodarījumos. “Viņš apzinās, kādu noziedzīgu nodarījumu gatavojas izdarīt vai izdara tiešais izdarītājs, paredz arī to, kādas sekas izdarītāja prettiesiskā darbība var izraisīt, un vēlas, lai konkrētais noziedzīgais nodarījums ar viņa atbalstu tiktu veikts, vai arī apzināti pieļauj, piemēram, viņam ir vienalga, ka noziedzīgais nodarījums notiks un izraisīs kaitīgās sekas.”⁸⁰ Tāpat atbalstīšana var izpausties gan tieša, gan netieša nodoma veidā. Diskutablu piemēru varētu izdalīt tad, kad “būtu jāvērtē ieroča pārdevēja atbildība kā atbalstītājam, ja pēc tam tiktu pastrādāta slepkavība, kas tomēr ir katra pilsoņa atbildība likuma priekšā, lai tiktu ievērota valstī pastāvošā tiesiskā kārtība.”⁸¹ Šādā gadījumā varētu pastāvēt vairāki iespējami risinājumi noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijā. Pirmkārt, ja pārdevējs zinātu un saprastu, ka šāda ieroča pārdošanas gadījumā persona to izmantos, lai paveiktu slepkavību, proti, būtu iepriekš par to vienojušies, tad, protams, tā būtu slepkavības atbalstīšana. Savukārt, ja pārdevējs pārdotu šo ieroci, nojaušot, ka pircējs to izmantos noziedzīga nodarījuma pastrādāšanai, taču nezinot tieši konkrēti kāda, tad ieroča pārdevējs nebūtu saucams pie atbildības kā personas pastrādātā nodarījuma atbalstītājs, jo līdzdalības gadījumā tomēr ir nepieciešams, lai līdzdalībnieks zinātu, kāds konkrēti nodarījums tiks pastrādāts. Turpretim, ja ieroča pārdevējs pārdotu šo ieroci un iepriekš būtu vienojies, ka otra persona (pircējs) to

⁷⁸ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 273., 274.lpp.

⁷⁹ Энциклопедия уголовного права. Том 6. Соучастие в преступлении. Издание профессора Малинина - Санкт-Петербург ГКА, Санкт-Петербург, 2011, с.179.

⁸⁰ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 276.lpp.

⁸¹ Ashworth A. Principles of Criminal Law (fifth edition). Oxford: Oxford University Press, 2006, p.441.

izmantos slepkavības veikšanai, taču persona ar to paveic dubultslepkavību, tad šādā gadījumā varētu runāt par izdarītāja ekscesu, jo gadījumā, ja ir noslepkavotas divas personas, tas jau ir kvalificējams pēc cita Krimināllikuma panta (Krimināllikuma 118.panta 2.punkts) un šeit nepastāv vienkārši cits slepkavības motīvs, bet gan jau ir veikta divu personu prettiesiska nonāvēšana. Tāpēc autora ieskatā tās nebūtu uzskatāmas par individuālajām noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm, bet gan par izdarītāja ekscesu.

Tāpat arī jāatzīmē tas, ka, lai gan atbalstītājs ar izdarītāju visbiežāk jau iepriekš ir vienojies un saticies, lai konkrēti vienotos par plānoto noziedzīgo nodarījumu, tomēr “tā nebūtu atzīstama par obligātu prasību atbalstītāja saukšanai pie kriminālatbildības. Noziedzīgā nodarījuma izdarītājs var satikties ar katru no atbalstītājiem atsevišķi (ja būtu vairāki līdzdalībnieki – aut.piez.) vai pat vispār varētu nebūt nekāda apspriede.”⁸² Šāds princips ir attiecināms arī uz Krimināllikumā regulēto, jo kā jau tika konstatēts pie vēstures sadaļas, vienošanās moments, kaut gan tas ir katras līdzdalības gadījumā, tomēr nav nepieciešams to atsevišķi ietvert kā vienu no pazīmēm, kas to var raksturot, jo var pastāvēt zināmi izņēmumi. Šādai situācijai varētu ilustrēt piemēru, ka “automašīnas šoferis, kam uzdots izvest preces no ostas teritorijas, ir atvēris šajā teritorijā esošo konteineri un no tā izzadzis vairākus pārus kurpju. [...] Ja persona, kura redz, ka notiek zādzība no konteinerā, ir apsardzes darbinieks, kura pienākumos ietilpst zādzību aizkavēt, bet viņš to apzināti nedara, tādā veidā atvieglot zādzības izdarīšanu, viņš ir pieļāvis bezdarbību, tāpēc apsardzes darbiniekam ir jāatbild par zādzības atbalstīšanu.”⁸³ Kaut gan šis attiecīgais piemērs grāmatā tika ilustrēts tam, ka atbalstīšana ir iespējama arī bezdarbībā, autora ieskatā tas būtu attiecināms arī uz to, ka atbalstīšanas gadījumā iepriekšēja vienošanās starp izdarītāju un atbalstītāju ne vienmēr pastāv.

Arī atbalstīšanas gadījumā līdzīgi kā iepriekš apskatītajos līdzdalībnieku veidos, “nav obligātas tās īpašības, kas piemīt speciālajam nodarījuma subjektam, kura noziedzīgu nodarījumu viņš atbalstījis. Ja atbalstītājs apzināti ir veicinājis tāda noziedzīga nodarījuma realizēšanu, kura izdarītājs ir speciālais nodarījuma subjekts, viņam jāatbild par izdarītāja – speciālā subjekta izdarītā noziedzīgā nodarījuma atbalstīšanu.”⁸⁴

Kopumā var secināt, ka atbalstīšanas veids salīdzinājumā ar pārējiem līdzdalībnieku veidiem ir viskomplicētākais. Šāds secinājums ir izdarāms tāpēc, ka tikai atbalstīšanas

⁸² Allen, M. J. (Michael John). Textbook on Criminal Law (8th edition). Oxford: Oxford University Press, 2005, p.201.

⁸³ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 240.lpp.

⁸⁴ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 109.lpp.

gadījumā var runāt par netiešu nodomu, tās izpausmes bezdarbības veidā, kā arī šādu atšķirīgu iespējamu situāciju rašanos, kad pat nav notikusi iepriekšēja vienošanās par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu starp atbalstītāju un noziedzīgā nodarījuma tiešo izdarītāju. Taču tajā pašā laikā var atzīt, ka atbalstīšana ir vismazāk kaitīgākais veids, kādā var izpausties līdzdalība. Jo kā jau autors iepriekš minēja, tad atbalstīšanas darbības izpausmes parasti norit tad, kad nodarījums jau ir ticis izplānots, un tā loma ir sekundāra. Pretēji tam, kā tas ir uzskūdišanas un organizēšanas gadījumā, jo šīs ir tās personas, kas konkrētu nodarījumu ir iniciējušas.

4. Līdzdalības regulējums ārvalstu krimināllikumos

Salīdzinājumā ar Latviju lielākajā daļā ārvalstu krimināllikumu līdzdalības regulējums satur vairākas būtiskas atšķirības. Būtiskākās pazīmes, kas atšķir Latvijas līdzdalības regulējumu no ārvalstu, ir līdzdalībnieku veidu uzskaitījums un nodalījums, iespējamo noziedzīgā nodarījuma stadiju skaits, kādās ir paveicama līdzdalība un tāpat arī vainas formu dažādība. Ņemot vērā to, ka Latvija ir ietilpstoša kontinentālo tiesību saimes valstu grupā, tad šajā nodaļā tiks apskatītas tieši šīs tiesību saimes valstu regulējumi attiecībā pret līdzdalību. Izpētot ārvalstu regulējumu, svarīgi būtu izcelt pozitīvās iezīmes, kas varētu pilnveidot to līdzdalības regulējumu, kas ir ietverts Krimināllikumā.

Francijas krimināltiesībās ir ietverts, ka izdarītāji no līdzdalībniekiem ir jāatšķir, jo līdzdalībnieks tieši nepiedalās noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet iesaistās noziedzīga nodarījuma izdarīšanā – provocējot vai atvieglot noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Francijas kriminālkodeksā bez nozieguma tiešā izpildītāja ir paredzēts arī provokators (uzkūdītājs) un atvieglotājs (atbalstītājs). „Nozieguma organizētājs kā līdzdalībnieks netiek izdalīts, bet kriminālkodeksu sevišķās daļas atsevišķās normās nozieguma organizētājs tiek minēts. ASV un Francijas kriminālkodeksos atsevišķi tiek izdalīta persona, kas noziegumu vadījusi.”⁸⁵ Tā, piemēram, Francijas kriminālkodeksa 222-34 pants regulē personu, kas noziegumu vadījusi vai organizējusi saistībā ar narkotiku izplatīšanu.

Francijas kriminālkodeksa 121-7 panta pirmajā daļā ir ietverts atvieglotāja regulējums: „kriminālnozieguma vai kriminālpārkāpuma līdzdalībnieks ir persona, kura apzināti, atbalstot un palīdzot, atvieglo izdarītāja darbības.”⁸⁶ Latvijas krimināltiesībās mēs ar vārdu atvieglotājs saprotam līdzdalībnieka veidu – atbalstītājs. Kā jau arī tika konstatēts, pētot krimināltiesību attīstību Latvijas teritorijā 20.gadsimtā, tad šī līdzdalībnieka veida juridiskais nosaukums var būt ļoti dažāds, taču saglabājot tā pamatdomu, ka šī persona dažādos veidos un ar dažādiem līdzekļiem palīdz noziedzīgā nodarījuma tiešajam izdarītājam.

Provokatora (uzkūdītāja) līdzdalībnieka veids ir ietverts Francijas kriminālkodeksa 121-7 panta otrajā daļā: „jebkura persona, kura uzpērkot, apsolot, draudot vai izdodot rīkojumus, vai ļaunprātīgi pārkāpjot sev piešķirtās pilnvaras, provocē nozieguma izdarīšanā vai dod norādījumus tā izdarīšanai, arī ir atzīstama par līdzdalībnieku.” Atšķirībā no Krimināllikuma regulējuma, Francijas kriminālkodeksā uzkūdītāja jēdziens ir aprakstīts daudz detalizētāk.

⁸⁵ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 245.lpp.

⁸⁶ Code penal: La loi française. Pieejams: <http://www.legislationline.org> [aplūkots 2016.gada 2.martā].

Kā jau autors minēja iepriekš, aprakstot uzskūditāja jēdzienu, tad šāda pieeja ir atbalstāma, jo tas sniedz daudz precīzāku šī līdzdalībnieka veida aprakstu. Ņemot vērā to, ka Krimināllikuma 20.panta ceturtajā daļā ir visnotaļ sīki aprakstīts atbalstītāja jēdziens, tad arī attiecībā uz uzskūditāja regulējumu būtu atbalstāma tādi pati pieeja.

Francijas krimināltiesībās ir atzīts, ka līdzdalība ir pieļaujama ne tikai tīšos nodarījumos, bet arī noziedzīgos nodarījumos aiz neuzmanības. Francijas kriminālkodeksa 121-2 panta trešā daļa, kas regulē kriminālatbildības piemērošanu izdarītājiem un līdzdalībniekiem, ietver norādi, ka uz šo pantu attiecas kriminālkodeksa 121-3 panta ceturta daļa. Francijas kriminālkodeksa 121-3 panta ceturta daļa ietver regulējumu par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu aiz neuzmanības, kas liecina par to, ka līdzdalībnieki var būt atbildīgi arī noziedzīgos nodarījumos aiz neuzmanības. „Kā piemērs tiek minēts gadījums, kad blakus sēdētājs mudinājis šoferi braukt ātrāk un šoferis, pārkāpjot satiksmes noteikumus, sabraucis cilvēku. Šādā gadījumā šoferis atbild par nonāvēšanu aiz neuzmanības, bet blakus sēdētājs atbild kā līdzdalībnieks šajā noziegumā.”⁸⁷ Tas ir pretēji Latvijas regulējumam, kur ir noteikts, ka līdzdalība ir iespējama tikai tīšos nodarījumos. Kā jau autors minēja iepriekš, aprakstot līdzdalības regulējumu, kas ir ietverts Krimināllikumā, tad līdzdalības paredzēšana noziedzīgos nodarījumos aiz neuzmanības nav atbalstāma pieeja. Apskatot šo konkrēto piemēru par mudināšanu braukt ātrāk, pārkāpjot satiksmes noteikumus, kā rezultātā transportlīdzekļa vadītājs ir sabraucis cilvēku un blakus sēdētājs ir saucams pie kriminālatbildības kā līdzdalībnieks, autora ieskatā ir nepareizi šādu situāciju noteikt kā līdzdalību aiz neuzmanības. Jebkurā gadījumā tā ir transportlīdzekļa vadītāja atbildība par drošību uz ceļa un citu cilvēku mudināšana, lai šoferis brauc ātrāk vai agresīvāk ir tikai viedokļu izteikšana, kas ir vērsta uz viņu iekšējam sajūtām, nevis noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Automašīnas šoferim pašam ir pienācīgi jāapsver visi apstākļi un jāizdara attiecīga izvēle kā braukt. Gadījumā, ja viņa neuzmanības dēļ tiek paveikts kāds noziedzīgs nodarījums, šai atbildībai ir jāgulstas tikai uz viņu, nevis kādu blakus sēdētāju vai cilvēku, kas varbūt tikai zvana no darba un mudina ātrāk braukt, lai viņš paspētu uz kādu svarīgu sapulci.

Neizdevusies līdzdalība Francijas krimināltiesībās ir attiecināma uz to, ka līdzdalība var būt iespējama par noziedzīga nodarījuma mēģinājuma atbalstīšanu vai uzskūdišanu to izdarīt, pretēji Latvijas krimināltiesiskajai iekārtai, kur tiek izdalīta arī kriminālatbildība par līdzdalību noziedzīga nodarījuma sagatavošanā.

Francijas krimināltiesībās līdzīgi kā tas ir Latvijā tiek atzīts izdarītāja ekscess attiecībā uz līdzdalībnieku. Taču Francijā atsevišķi netiek izdalīti individuālās noziedzīga nodarījuma

⁸⁷ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 156.lpp.

sastāva pazīmes, kas attiecas uz noziedzīgā nodarījuma izdarītāju vai līdzdalībnieku no izdarītāja ekscesa. Francijas krimināltiesībās šie divi veidi ir iekļauti zem viena nosaukuma – izdarītāja ekscess, pretēji kā tas ir Latvijā (Krimināllikuma 20.panta sestā un septītā daļa). Francijas krimināltiesībās attiecībā uz individuālā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm, kas piemīt tieši izdarītājam, ir noteikts, ka pat ja līdzdalībniekam nebija bijis zināms par pāris detaļām noziedzīga nodarījuma veikšanā, taču pamatā viņš šo noziedzīgo nodarījumu ir provocējis vai atvieglojis, tad tam nav nozīmes un viņš atbild par visu noziedzīgu nodarījumu kopumā. Attiecībā uz izdarītāja ekscesu Francijas tiesu praksē ir atzīts, ka, ja izdarītājs ir izdarījis pilnīgi citu noziedzīgu nodarījumu, tad līdzdalībnieks neatbild par šo izdarītāja ekscesu.

Austrijas kriminālkodeksā pretēji Krimināllikuma regulējumam līdzdalībnieki ir pielīdzināti noziedzīgā nodarījuma tiešajam izdarītājam. Tā Austrijas kriminālkodeksa 12.pagrāfs (turpmāk arī - §) nosaka, ka „sodāmu nodarījumu izdara ne tikai tiešais izdarītājs, bet arī ikviens, kurš pamudina citu personu izdarīt to vai citādā veidā sekmē tā izdarīšanu.”⁸⁸ Šajā paragrāfā netieši ir izdalīti līdzdalībnieku veidi uzskūditājs un atbalstītājs. Austrijas kriminālkodeksā, tāpat kā lielākajā daļā Eiropas valstu krimināllikumu regulējumos, Vispārīgās daļas normās nav atsevišķi izdalīts organizētāja veids. Tas ir ietverts atsevišķos Sevišķās daļas pantos, kā, piemēram, sodāms ir „ikviens, kurš Austrijas teritorijā organizē militāru izlūkdienestu vai veic izlūkošanas darbības ārvalsts, starptautiskas vai starpvalstu iestādes labā vai pastāvīgi atbalsta tādu izlūkošanas darbību (Austrijas kriminālkodeksa 319.§).”

Austrijas kriminālkodeksa 13.§ ir ietverts nosacījums par līdzdalībnieku patstāvīgu sodīšanu: „ja nodarījuma izdarīšanā piedalījušās vairākas personas, katrai no tām jāsaņem sods savas vainas robežās.” Šis nosacījums raksturo to, ka katram līdzdalībniekam ir jāsaņem tāds sods, kāds ir atbilstošs viņas vainai tā izdarīšanā. Krimināllikumā šāds nosacījums tieši līdzdalības pantā nav ietverts, bet gan tas vispārēji ir noteikts Krimināllikuma 46.pantā, kurā ir ietverti soda noteikšanas vispārīgie principi. Savukārt Austrijas kriminālkodeksa 14.§ ir ietverts regulējums par nozieguma izdarītāja īpašībām un īpatnībām, kas attiecīgi Krimināllikumā ir noregulēts 20.panta sestajā daļā. Šī paragrāfa pirmā daļa nosaka, ka „ja likums nosaka sodāmību vai soda mēru atkarībā no noziedznieka personiskajām īpašībām un īpatnībām, kuras raksturo nodarījuma prettiesiskumu, likums jāpiemēro visiem līdzdalībniekiem, ja šādas īpašības vai īpatnības piemīt kaut vienam no viņiem. Ja nodarījuma prettiesiskums ir atkarīgs no tā, ka sevišķo personisko īpašību vai īpatnību nesējs tieši izdara

⁸⁸ Austrijas kriminālkodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

vai noteiktā veidā piedalās šā nodarījuma realizēšanā, šis nosacījums tāpat ir izpildāms.” Turpretim 14.§ otrā daļa paredz, ja „sevišķās personiskās īpašības vai īpatnības atspoguļo tikai vainu, likums piemērojams tikai tiem līdzdalībniekiem, kuriem piemīt šīs īpašības vai īpatnības.”

Attiecībā uz līdzdalību nepabeigtos noziedzīgos nodarījumos, Austrijas kriminālkodeksā atsevišķi ir izdalīta tikai līdzdalība noziedzīga nodarījuma mēģinājumā. Tā Austrijas kriminālkodeksa 15.§ pirmā daļa paredz, ka „sods par tīšu rīcību kalpo ne tikai kā sankcija par pabeigtu nodarījumu, bet arī par tā izdarīšanas mēģinājumu un par jebkādu līdzdalību šajā mēģinājumā.” Turpretim sagatavošanās nodarījuma izdarīšanā ir atrodama atsevišķos Austrijas kriminālkodeksa sevišķās daļas pantos, kā, piemēram, 175.pagrāfā ir noteikta kriminālatbildība par sagatavošanos noziegumam, kas saistīts ar kodolenerģijas, jonizējošā starojuma vai sprāgstvielu izmantošanu, savukārt 227.pagrāfā ir noteikta kriminālatbildība par sagatavošanos oficiālu dokumentu vai oficiālu apliecinošu uzrakstu viltošanai.

Šveices kriminālkodeksā līdzīgi kā Austrijas gadījumā ir minēti atbalstītāja un uzkūdītāja līdzdalībnieku veidi, nosakot organizētāja darbības atsevišķos Sevišķās daļas pantos (272.pants – politiskas izlūkošanas darbības organizēšana; 274.pants – militārās izlūkošanas darbības organizēšana u.c.). Taču atšķirībā no Austrijas regulējuma, Šveices kriminālkodeksā noziedzīga nodarījuma līdzdalībnieki ir izdalīti atsevišķi no tiešajiem izdarītājiem.

Šveices 24.panta pirmā daļa ietver uzkūdītāja regulējumu: „tas, kurš tīši pamudina citu personu izdarīt noziegumu vai kriminālpārkāpumu, sodāms ar tādu pašu sodu, kāds draud izdarītājam.”⁸⁹ Šī panta otrā daļa satur norādi, ka „tas, kurš mēģina pamudināt citu personu izdarīt noziegumu, sodāms par nozieguma mēģinājumu.” „Īpatnēji ir tas, ka runa ir vienīgi par noziegumu, un netiek norobežoti gadījumi atkarībā no tā, vai uzkūdītais izdarījis noziegumu, vai nav to izdarījis.”⁹⁰ Savukārt atbalstītāja regulējums ir paredzēts Šveices kriminālkodeksa 25.pantā: „kurš tīši sniedz palīdzību nozieguma vai kriminālpārkāpuma izdarīšanā, sodāms ar paredzēto sodu, kas var tikt mīkstināts (65.pants).” Attiecībā uz atbalstītāja regulējumu, svarīgs nosacījums ir ietverts Šveices kriminālkodeksa 104.panta pirmajā daļā, kas nosaka, ka „mēģinājums un atbalstīšana ir sodāmi tikai gadījumos, ja tas tieši noteikts likumā.” Tā, piemēram, Šveices kriminālkodeksa 115.pants paredz kriminālatbildību par pašnāvības

⁸⁹ Šveices kriminālkodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

⁹⁰ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 33.lpp.

atbalstīšanu, 195.pants paredz kriminālatbildību par nodarbošanās ar prostitūciju atbalstīšanu, savukārt Šveices kriminālkodeksa 150.bis panta otrajā daļā attiecībā pret priekšmetu, kas paredzēti nelikumīgai kodēto materiālu atšifrēšanai, izgatavošanai un laišanai apgrozībā, ir tieši noteikts, ka „mēģinājums un atbalstīšana ir sodāmi.”

Arī Šveices kriminālkodeksā līdzdalības sadaļā ir ietverts nosacījums par individuālo pazīmju nošķiršanu. Īpašas personiskās attiecības, pazīmes un apstākļi, kuri paaugstina, mīkstina vai izslēdz sodu, tiek ņemti vērā pie soda noteikšanas tikai tam izdarītājam, uzkūditājam vai atbalstītājam, kuru tie raksturo (Šveices Kriminālkodeksa 26.pants). Tāpat līdzīgi kā Austrijas regulējumā, arī Šveices kriminālkodeksā atsevišķi ir izdalīts tikai noziedzīga nodarījuma mēģinājums, ietverot sagatavošanos noziedzīgam nodarījumam Šveices kriminālkodeksa Sevišķās daļas (Otrās grāmatas) 260.bis pantā – sodāmas sagatavojošas darbības.

Vācijas krimināltiesībās līdzīgi kā iepriekš apskatītajās valstīs, kā atsevišķi līdzdalībnieku veidi tiek izdalīti tieši uzkūditāji un atbalstītāji. Turpretim nozieguma organizētājs netiek atsevišķi izdalīts Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodeksa (turpmāk - Vācijas kriminālkodekss) vispārīgās daļas paragrāfos, bet gan dažos Vācijas kriminālkodeksa sevišķās daļas paragrāfos.

Tā, piemēram, Vācijas kriminālkodeksa 127.§ ir paredzēta atbildība par bruņotas grupas organizēšanu vai vadīšanu: „kurš, bez tiesībām uz to, organizē vai vada grupu, kuras rīcībā ir ierocis vai citibīstami rīki, vai kurš pievienojas tādai grupai, apgādā to ar ieročiem vai ar naudu, vai atbalsta to citādā veidā, sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar naudas sodu.”⁹¹ Tāpat arī Vācijas kriminālkodeksa 129.§ pirmajā daļā ir ietverta kriminālatbildība par noziedzīgas apvienības organizēšanu.

Līdzdalībnieka veids uzkūditājs ir ietverts Vācijas kriminālkodeksa vispārīgās daļas 26.§. „Tāpat kā izdarītājs tiek sodīts uzkūditājs, kurš tīši uzkūda citu personu tīši izdarīt prettiesisku nodarījumu.” Šajā pantā ietvertais regulējums par uzkūditāju skaidri norāda uz to, ka uzkūdišana var notikt tikai tīšos noziedzīgos nodarījumos, nevis arī noziedzīgos nodarījumos, kas tiek izdarīti aiz neuzmanības, kā tas ir ietverts Francijas kriminālkodeksā. Vācijas kriminālkodeksa 15.§ arī nosaka, ka „sodāma tikai tīša darbība, ja likums tieši neparedz sodu par neuzmanīgu darbību.” Līdzīgi kā Krimināllikumā, arī Vācijas kriminālkodeksā uzkūditāja jēdziens ir aprakstīts visai šauri, kas, kā jau autors iepriekš minēja, nav tas pareizākais risinājums.

⁹¹ Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

Vācijas kriminālkodeksā ir ietverts atsevišķs paragrāfs, kas regulē līdzdalības mēģinājumu, ietverot tieši norādi par mēģinājumu uzkūdit citu personu uz nozieguma izdarīšanu, bet attiecībā uz atbalstītāju, šis paragrāfs neietver uz to norādi. Vācijas kriminālkodeksa 30.§ pirmā daļa nosaka: „kurš mēģina pamudināt citu personu izdarīt noziegumu vai uzkūda viņu uztā izdarīšanu, tiek sodīts saskaņā ar nosacījumiem par nozieguma mēģinājumu. Taču sods var tikt mīkstināts saskaņā ar 49.§ pirmo daļu. Atbilstoši piemērojama 23.§ trešā daļa.” Šī panta otrajā daļā ir noteikts, ka „tāpat tiek sodīts tas, kurš pauž gatavību izdarīt noziedzīgu nodarījumu, kurš pieņem citas personas piedāvājumu vai kurš vienojas ar citu personu parnoziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai par uzkūdišanu uz tā izdarīšanu.” Vācijas krimināltiesībās attiecībā uz līdzdalību nepabeigtos noziedzīgos nodarījumos ir noteikts, ka var pastāvēt līdzdalība noziedzīga nodarījuma mēģinājumā, bet ne līdzdalība noziedzīga nodarījuma sagatavošanā. Tomēr, „Vācijas kriminālkodeksa Sevišķajā daļā paredzēta atbildība par gatavošanos dzimtenesnodevībai (83.§), par sagatavojošām darbībām, kas vērstas uz valsts noslēpuma iegūšanu (Vācijas kriminālkodeksa 96.§ pirmā daļa) un par gatavošanos naudas vai maksas zīmju viltošanai (Vācijas kriminālkodeksa 149.§).”⁹² Līdzīgi kā ar līdzdalībnieka veidu - organizētājs, arī sagatavošanās noziedzīgiem nodarījumiem stadija ir atrodama tieši Vācijas kriminālkodeksa sevišķās daļas paragrāfos.

Otrs līdzdalībnieka veids, kas tiek atsevišķi izdalīts Vācijas kriminālkodeksā, ir atbalstītājs. Vācijas kriminālkodeksa 27.§ pirmā daļa nosaka: „kā atbalstītājs tiek sodīts tas, kurš tīši atbalsta citu personu tīša prettiesiska nodarījuma izdarīšanā.” Šī paša panta otrā daļa nosaka, ka „sodu atbalstītājam nosaka izdarītājam paredzētā sankcija. Tas ir mīkstināms saskaņā ar 49.§ pirmo daļu.” Līdzīgi kā uzkūditāja definējums Vācijas kriminālkodeksā, arī atbalstītāja jēdziens ir izteikts visai skrupulozi, taču nemainot tā būtību, ka atbalstītājs ir tā persona, kura sniedz atbalstu, palīdzību, lai noziedzīgais nodarījums tiktu īstenots. Būtiska norāde ir ietverta 27.§ otrās daļas pirmajā teikumā, ka sodu atbalstītājam nosaka izdarītājam paredzētā sankcija. Šāda norāde būtu attiecināma uz Krimināllikuma 20.panta piekto daļu, kas ietver tādu pašu regulējumu, ka līdzdalībnieks ir saucams pie atbildības pēc tā paša panta, pēc kura izdarītājs. Vācijas kriminālkodeksā šāds atsevišķs paragrāfs nav izteikts, kas būtu izskaidrojams uz to, ka attiecībā uz otru līdzdalībnieka veidu – uzkūditājs, pašā Vācijas kriminālkodeksa 26.§ ir noteikts, ka „tāpat kā izdarītājs tiek sodīts uzkūditājs [..]” Tādējādi Vācijas likumdevējs pastarpināti šo atbildības nosacījumu ir iekļāvis atsevišķi pie katra no līdzdalībnieka veidiem.

⁹² Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 28.lpp.

Vācijas kriminālkodeksa 28.§ ir norādīts uz īpašām personiskām pazīmēm. Tā 28.§ pirmā daļa nosaka: „ja uz personību attiecināmās īpašās pazīmes (14.§ pirmā daļa), kuras pamato nodarījumu izdarījušās personas sodāmību, nepiemīt uzkūditājam vai atbalstītājam, sodu viņam var mīkstināt saskaņā ar 49.§ pirmo daļu.” Šā panta otrā daļa – „ja likums nosaka, ka īpašas personīgas pazīmes pastiprina, mīkstina sodu vai izslēdz to, šis nosacījums attiecas tikai uz to izdarītāju vai dalībnieku, kuram šīs pazīmes piemīt.” Attiecīgi Vācijas kriminālkodeksa 14.§ pirmā daļa norāda uz īpašām personīgām iezīmēm, tās ir īpašas personas īpašības, attiecības vai apstākļi. Atšķirībā no Krimināllikuma 20.panta sestās daļas, kur ir noteikts, ka individuālās noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes neietekmē citu dalībnieku vai līdzdalībnieku atbildību, Vācijas regulējumā ir noteikts, ka šādas īpašas personiskās pazīmes, kas nepiemīt uzkūditājam vai atbalstītājam, var viņam mīkstināt sodu saskaņā ar Vācijas kriminālkodeksa 49.§ pirmo daļu. Tā Vācijas kriminālkodeksa 49.§ pirmā daļā nosaka, ka „ja saskaņā ar šo priekšrakstu tiek paredzēta vai pieļauta mīkstināšana, attiecībā uz soda mīkstināšanu ir spēkā tālāk minētais: 1) brīvības atņemšana uz mūžu tiek aizstāta ar brīvības atņemšanu uz laiku, nemazāku par trim gadiem; 2) ja brīvības atņemšana noteikta uz laiku, sods var tikt noteikts maksimums līdz trim ceturtdaļām no paredzētā maksimālā laika. Nosakot naudas sodu, ir spēkā tas pats attiecībā uz maksimālo dienas likmju summu; 3) paaugstinātais brīvības atņemšanas soda minimālais laiks tiek samazināts gadījumā, ja minimālais laiks ir, sākot no desmit vai pieciem gadiem – līdz diviem gadiem, gadījumā, ja minimālais laiks ir, sākot no trim vai no diviem gadiem – līdz sešiem mēnešiem, gadījumā, ja minimālais laiks ir, sākot no viena gada – līdz trim mēnešiem, pārējos gadījumos – līdz likumā paredzētajam minimālajam laikam.”

Vācijas kriminālkodeksa 29.§ ir ietverts svarīgs nosacījums, ka „katrs līdzdalībnieks tiek sodīts atbilstoši savai vainai neatkarīgi no citu personu vainas.” Šāda nosacījuma ietveršana Vācijas kriminālkodeksā ir ļoti atbalstāma pieeja, jo tas strikti nosaka, ka katram ir jāatbild par savu izdarīto neatkarīgi no tā vai pārējās noziedzīgā nodarījumā iesaistītās personas ir sauktas pie kriminālatbildības vai nav. Uz to līdzīgos apstākļos ir norādījis arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2007.gada 1.novembra lēmumā lietā SKK - 427/2007 – „noziedzīgā nodarījuma atbalstītājs var tikt saukts pie kriminālatbildības, neskatoties uz to, vai pie kriminālatbildības ir bijis saukts noziedzīgā nodarījuma izpildītājs.”⁹³ Autoraprāt, būtu atbalstāma šāda nosacījuma iekļaušana arī Krimināllikumā. Šī paragrāfa kontekstā varētu atzīt arī izdarītāja ekscesu, ka līdzdalībnieks

⁹³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 1.novembra lēmums lietā SKK – 427/2007. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].

tiek sodīts atbilstoši savai vainai – savam prettiesiskajam nodarījumam, bet ne tam, ko noziedzīgā nodarījuma tiešais izdarītājs ir pastrādājis bez viņa ziņas un nesaskaņojot to ar viņu. Taču tā būtu tikai tāda normas paplašināta tulkošana, redzot to, ka Vācijas kriminālkodeksā noteikta formulējuma izdarītāja ekscesam nav.

Personas labprātīgas atteikšanās regulējums ir ietverts Vācijas kriminālkodeksa 31.§. Taču šis paragrāfs atšķirībā no Latvijas regulējuma ir nosaukts – labprātīga atteikšanās no līdzdalības mēģinājuma, nevis vienkārši labprātīga atteikšanās no līdzdalības. Taču, autoraprāt, būtība no tā nemainās. 31.§ pirmā daļa nosaka, ka „saskaņā ar 30.§ netiek sodīts tas, kurš labprātīgi 1) atsakās no mēģinājuma pamudināt citu izdarīt noziegumu un novērš esošās briesmas, ka cita persona izdarīs noziegumu; 2) atsakās no sava nodoma pēc tam, kad jau piekritis nozieguma izdarīšanai, vai 3) novērš noziegumu pēc tam, kad viņš vienojies par tā izdarīšanu vai pieņēmis citas personas piedāvājumu izdarīt nodarījumu.” 31.§ pirmās daļas 1.punkts norāda tieši uz uzkūditāja atteikšanos no līdzdalības un secīgi 31.§ pirmās daļas 2. un 3.punkts norāda uz paša izdarītāja atteikšanos līdzdalības mēģinājuma. Šā paša paragrāfa otrā daļa regulē tos gadījumus, kad „ja nodarījums paliek nepabeigts neatkarīgi no personas, kura atteikusies no tā izdarīšanas, vai tas tiek izdarīts neatkarīgi no viņas iepriekšējām darbībām, tad, lai viņu nesodītu, pietiek ar šīs personas labprātīgām un neatlaidīgām pūlēm šā nodarījuma novēršanai.”

„Saskaņā ar Beļģijas kriminālkodeksa 66.pantu bez tiešajiem nodarījuma izdarītājiem, kas to izdarījuši vai tieši piedalījušies tā izdarīšanā, sodāmi arī uzkūditāji un atbalstītāji.”⁹⁴ Tātad kā atsevišķi līdzdalībnieku veidi ir izdalīti uzkūditāji un atbalstītāji, ietverot organizētāja darbības atsevišķās Sevišķās daļas normās.

Beļģijas kriminālkodeksa 66.panta 3. un 4.punktā ir ietverts uzkūditāja regulējums. „Kā vainīgie nozieguma vai kriminālpārkāpuma izdarīšanā ir sodāmi tie, kuri ar dāvanām, solījumiem, draudiem, ļaunprātīgi izmantojot varu vai pilnvaras, ar viltu vai ar nelikumīgām mahinācijām tieši pamudinās uz nozieguma vai kriminālpārkāpuma izdarīšanu”, kā arī „tie, kuri ar uzstāšanos sapulcēs vai sabiedriskās vietās, ar roku rakstītos vai iespiestos izdevumos, ar attēliem vai kādām emblēmām, kas publiski izstādītas, izdalītas vai pārdotas, paredzētas pārdošanai vai publiskai apskatei, tieši uzkūdis izdarīt noziegumu un kriminālpārkāpumu, pat gadījumā, ja tāda uzkūdišana nav novedusi pie vēlamā rezultāta.”⁹⁵ Pēc šī panta var secināt, ka Beļģijas kriminālkodeksā ir noteikts ļoti plašs uzkūditāja jēdziens.

⁹⁴ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 20.lpp.

⁹⁵ Beļģijas kriminālkodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

To pašu varētu attiecināt uz atbalstītāja jēdzienu, jo pēc tā pazīmēm var izdalīt, ka tas kopumā ir iestrādāts pat trīs pantos. Tā Beļģijas kriminālkodeksa 66.panta 2.punkts nosaka, ka nozieguma vai kriminālpārkāpuma izdarīšanā ir sodāmi „tie, kuri ar kādu darbību atbalstīs tiesībpārkāpuma izdarīšanu tādā veidā, ka bez tāda atbalsta noziegums vai likumpārkāpums nevarētu būt izdarīts.” Tāpat arī kā nozieguma vai kriminālpārkāpuma līdzdalībnieki ir sodāmi tie, kuri ar dažādiem norādījumiem atbalstīs to izdarīšanu, dos ieroci, instrumentus vai citus līdzekļus nozieguma vai kriminālpārkāpuma izdarīšanai, zinot, kam tie tiks izmantoti, kuri 66.panta trešajā daļā neparedzētajos gadījumos apzināti palīdzēs nozieguma vai kriminālpārkāpuma izdarītājam vai izdarītājiem darbību veikšanā, ar kurām tiek sagatavota vai atvieglota tiesībpārkāpuma izdarīšana vai tiek izdarīts pats tiesībpārkāpums (Beļģijas kriminālkodeksa 67.pants). Savukārt Beļģijas kriminālkodeksa 68.pantā ir ietverts īpašs atbalstītāja gadījums, proti, „tas, kurš, zinot par tādu personu noziedzīgu darbību, kuras izdara bruņotus laupīšanas uzbrukumus vai vardarbības aktus pret valsts drošību, sabiedrisko mieru, personām vai īpašumu, nodod tām mājokli, vietu, lai slēptos vai pulcētos, sodāms kā līdzdalībnieks.” Autoraprāt, tik plašu uzskūditāja un atbalstītāja jēdzienu iestrāde likumā, kas visticamāk tomēr neapsver visus to iespējamus veidus, nav līdz galam atbalstāma pieeja.

Beļģijas kriminālkodeksa 69.pantā ir ietverti līdzdalībnieku soda noteikšanas principi, kura pirmā daļa paredz, ka noziegumu līdzdalībā „līdzdalībnieki saskaņā ar šā Kodeksa 80. un 81.pantu sodāmi ar sodu, kas ir mīkstāks nekā tas, kāds tiktu piespriests, ja viņi darbotos kā šā nozieguma izdarītāji.” Savukārt sods, kas tiek noteikts kriminālpārkāpuma līdzdalībniekiem, nevar pārsniegt divas trešdaļas no tā soda, kādam viņi tiktu pakļauti, ja darbotos kā tā izdarītāji (Beļģijas kriminālkodeksa 69.panta otrā daļa). Tādā veidā Beļģijas likumdevējs ir tieši noteicis, ka līdzdalībā paveikti noziedzīgi nodarījumi ir ar vieglāku sodāmības raksturu nekā tie, kurus, ir veikuši to tiešie izdarītāji. Pretēji visai plašajiem uzskūditāja un atbalstītāja jēdzieniem, citi ar līdzdalību saistīti jautājumi Beļģijas kriminālkodeksā nav ietverti.

Dānijas krimināltiesībās atsevišķi tiek izdalīti tādi līdzdalībnieku veidi kā atbalstītāji un uzskūditāji. Taču Dānijas kriminālkodeksā šie līdzdalībnieku veidi nav stingri nodalīti. Attiecībā uzlīdzdalību par organizatoriskām darbībām, Dānijas kriminālkodeksa vispārīgās daļas tiesību normās šāda regulējuma nepastāv, taču atsevišķi sevišķās daļas paragrāfi ietver regulējumu, kur ir paredzēta kriminālatbildība par organizatoriska rakstura darbībām. Tā, piemēram, Dānijas kriminālkodeksa 98.§ otrā daļa ietver regulējumu par noziegumiem pret Dānijas valsts neatkarību un drošību: „tāds pats sods nosakāms ikvienai personai, kura ar pirmajā daļā norādīto mērķi (pakļaut Dānijas valsti vai kādu tās daļu ārvalstu noteikumu darbībai vai atdalītu kādu daļu no valsts - Dānijas kriminālkodeksa 98.§ pirmā daļa –

aut.piez.) organizē plašu sabotāžu, ražošanas vai kustības apturēšanu, kā arī ikvienai personai, kura piedalās šādās darbībās, zinot par to mērķi.”⁹⁶

Kā jau iepriekš tika minēts, uzskūdišana un atbalstīšana Dānijas kriminālkodeksā nav stingri nodalītas. Dānijas kriminālkodeksa 23.§ pirmā daļa nosaka, ka „sods par noziegumu jāpiemēro ikvienai personai, kura atbalstījusi prettiesiska nodarījuma realizēšanu ar uzskūdišanu, padomu došanu vai darbību. Sods var tikt samazināts ikvienai personai, kura mēģinājusi sniegt tikai nenozīmīgu palīdzību vai ietekmēt jau noformējušos nodomu, un ja noziegums nebija pabeigts vai paredzamā atbalstīšana izrādījies nesekmīga.” Šā paragrāfa pirmajā teikumā ietvertie vārdi „ar uzskūdišanu” būtu attiecināmi uz līdzdalības veidu uzskūdišana, savukārt iekļautie vārdi „ar padomu došanu vai darbību” būtu attiecināmi uz atbalstīšanu. Atšķirībā no citu valstu regulējuma, kur šie abi līdzdalības veidi ir nodalīti atsevišķos pantos, Dānijas kriminālkodeksā tie ir aptverti ar viena paragrāfa daļu. Šāda stingra nenodalīšana, iespējams, ir izskaidrojama ar to, ka līdzīgi kā organizētāja gadījumā, kad šo līdzdalībnieka veida regulējumu var atrast Dānijas kriminālkodeksa sevišķās daļas paragrāfos, arī attiecībā uz uzskūdiāja sevišķās daļas atsevišķi paragrāfi ietver regulējumu, kur ir paredzēta kriminālatbildība par uzskūdiāja darbībām. Tā, piemēram, Dānijas kriminālkodeksa 133.§ pirmajā daļā paredzēta atbildība par uzskūdišanu uz nelikumīgu sapulci: „ikviena persona, kura uzskūda uz nelikumīgu sapulci ar mērķi lietot vardarbību vai vardarbības piedraudējumu pret personām vai mantu, sodāma ar parasto apcietinājumu vai ar ieslodzījumu cietumā uz jebkuru laiku, kas pārsniedz trīs gadus.” Tāpat arī Dānijas kriminālkodeksa 136.§ pirmajā daļā ir ietverta kriminālatbildība par publisku uzskūdišanu, lai citas personas izdara noziegumu.

Līdzīgi kā Vācijas kriminālkodeksa regulējumā, kad pie atsevišķiem paragrāfiem bija iekļauta norāde uz 49.§ pirmo daļu, kas regulēja soda mīkstināšanu, Dānijas kriminālkodeksa 23.§ pirmās daļas otrais teikums un 23.§ otrā daļa arī ietver dažādus nosacījumus un situācijas, kurām iestājoties sods var tikt mīkstināts. Būtisks nosacījums netieši ir ietverts Dānijas kriminālkodeksa 23.§ trešajā daļā, kas nosaka, ka „ja nav paredzēts citādi, līdzdalībnieks var tikt atbrīvots no soda par piedalīšanos noziegumā, par kuru paredzētais sods nav bargāks par parasto ieslodzījumu, ja viņš tikai grasījies sniegt nenozīmīgu atbalstu vai ietekmēt jau noformējušos nodomu un ja viņš ir līdzdalībnieks tikai aiz neuzmanības.” Pēc šajā paragrāfā ietvertā var secināt, ka Dānijas krimināltiesības pieļauj līdzdalību noziedzīgā nodarījumā arī aiz neuzmanības, līdzīgi kā tas ir ietverts Francijas kriminālkodeksā.

⁹⁶ Dānijas kriminālkodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

Dānijas kriminālkodeksa 24.§ regulē tā saucamo līdzdalībnieka labprātīgu atteikšanos no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas. Līdzīgi kā Vācijas regulējumā, arī Dānijas kriminālkodekss labprātīgu atteikšanos ir saistījis kopā ar noziedzīga nodarījuma mēģinājumu. „Līdzdalībnieks nav sodāms, ja saskaņā ar šā Likuma 22.§ norādītajiem nosacījumiem viņš novērsis nozieguma pabeigšanu vai veicis darbības, kuras novērstu tā pabeigšanu, ja noziegums bez viņa ziņas jau nebūtu cietis neveiksmi vai nebūtu novērsts kādā citā veidā.” Secīgi 22.§ nosaka, ka „mēģinājumi nav sodāmi, ja pārkāpējs, nerodoties kādiem gadījuma šķēršļiem nozieguma pabeigšanai vai sava mērķa sasniegšanai, labprātīgi atturējies no sava nodoma realizēšanas un novērsis nozieguma pabeigšanu vai veicis darbības, kuras novērstu tā pabeigšanu, ja noziegums bez viņa ziņas jau neciestu neveiksmi vai nebūtu novērsts kādā citā veidā.”

Pēc iepriekš minētā ir secināms, ka līdzdalība ir iespējama arī noziedzīga nodarījuma mēģinājumā, taču attiecībā uz nepabeigta noziedzīga nodarījuma otru stadiju, „Dānijas kriminālkodeksa Vispārīgajā daļā sagatavošanās noziedzīgam nodarījumam kā nodarījuma stadija netiek reglamentēta.”⁹⁷ Tomēr Dānijas kriminālkodeksa sevišķās daļas atsevišķos paragrāfos ir ietvertas norādes uz sagatavošanos noziedzīgam nodarījumam, kā tas, piemēram, ir Dānijas kriminālkodeksa 101.§, kur ietverts, ka „ikviena persona, kura gadījumā, kad draud karš, okupācija vai citas militāras darbības, izdara nodarījumu, kas vērsts uz sagatavošanos palīdzības sniegšanai ienaidniekiem, sodāma ar ieslodzījumu cietumā uz laiku, ne ilgāku par sešpadsmit gadiem.”

Tādi jautājumi kā izdarītāja ekscess un izdarītāja vai līdzdalībnieka individuālo noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmju nošķiršana no citiem dalībniekiem vai līdzdalībniekiem Dānijas kriminālkodeksā nav reglamentēti.

Nīderlandes kriminālkodeksā tāpat kā visās pārējās iepriekš apskatītajās ārvalstīs atsevišķi tiek izdalīti divi līdzdalības veidi – uzkūdišana un atbalstīšana. Kaut gan attiecībā uz uzkūdišanu, Nīderlandes kriminālkodeksā ir iestrādāta tiesību norma, kas liecina par pretējo, un to pēc būtības tomēr nevarētu pieskaitīt pie līdzdalības. Attiecībā uz līdzdalības veidu organizēšana, tas līdzīgi kā citās valstīs ir iestrādāts tikai atsevišķās Nīderlandes kriminālkodeksa sevišķās daļas tiesību normās.

Nīderlandes kriminālkodeksa 47.panta pirmā daļa nosaka tās personas, kuras ir saucamas pie atbildības noziedzīga nodarījuma pastrādāšanā kā galvenie dalībnieki. „Pie atbildības kā galvenie dalībnieki saucamas šādas personas: 1) tie, kuri izdara noziedzīgu nodarījumu vai nu personīgi, vai kopā ar citu personu vai citām personām vai kuri piespiež

⁹⁷ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 17.lpp.

nevainīgu izdarīt krimināltiesību pārkāpumu; 2) tie, kuri ar dāvanu, solījumu, varas ļaunprātīgu izmantošanu, vardarbības, draudu vai viltus izmantošanu, vai sniedzot iespējas, līdzekļus vai informāciju, tīši uzkūda uz nozieguma izdarīšanu.”⁹⁸ Šā paša panta otrā daļa nosaka, ka „attiecībā uz pēdējo kategoriju vērā ņemamas tikai tās darbības, uz kurām viņi tīši uzkūda, un tādu darbību sekas.” Šī panta pirmās daļas 2.punkts nepārprotami norāda uz uzkūdītāja regulējumu, par ko vēl papildinoši norāda šī paša panta otrā daļa. Savukārt 47.panta pirmās daļas 1.punkts regulē noziedzīga nodarījuma tiešo izdarītāju atbildību. Pēc tā var secināt, ka „izdarītāji un uzkūdītāji pieskaitīti pie vienas personu kategorijas, kas kopīgi veic nodarījumu.”⁹⁹ Tādējādi Nīderlandes krimināltiesībās var izdalīt tikai vienu līdzdalībnieku veidu – atbalstītāju.

Nīderlandes kriminālkodeksa 48.pants regulē noziedzīga nodarījuma atbalstītāja atbildību: „kā nozieguma līdzdalībnieki pie atbildības saucamas šādas personas: 1) tie, kuri tīši sniedz palīdzību nozieguma izdarīšanas laikā; 2) tie, kuri tīši sniedz nozieguma izdarīšanai nepieciešamās iespējas, līdzekļus vai informāciju.” Attiecībā uz atbalstītānu, kas izpaužas kā palīdzības, iespēju, līdzekļu vai informācijas sniegšana, tā var izpausties tikai tīšā veidā, tādējādi Nīderlandes krimināltiesībās līdzdalība ir atzīta tikai tīšos noziedzīgos nodarījumos.

Nīderlandes kriminālkodeksa 49.pants regulē līdzdalībnieku atbildības apmēru, nosakot, ka līdzdalības gadījumā soda apmērs ir nosakāms mazāks nekā tiešajam izdarītājam. Tādējādi Nīderlandes krimināltiesībās tieši ir noregulēts, ka līdzdalībnieku atbildība nav tādā pašā apmērā kā tiešo izdarītāju atbildība. Tomēr attiecībā uz pamatsodu piemērošanu, Nīderlandes kriminālkodeksa 49.panta trešā daļa strikti nosaka, ka „pamatsodi par līdzdalību – tādi paši kā galvenajiem dalībniekiem.” Nīderlandes kriminālkodeksa 49.panta ceturtā daļa netieši ietver regulējumu par izdarītāja ekscesu: „nosakot sodu, vērā ņemamas tikai tās darbības, ar kuru palīdzību līdzdalībnieks tīši palīdzējis vai atbalstījis, un tādu darbību sekas.” Būtiski ir atcerēties, ka šī panta nosacījumi gan attiecībā uz soda apmēru, gan uz izdarītāja ekscesu ir attiecināmi tikai uz noziedzīga nodarījuma atbalstītājiem, jo kā jau iepriekš tika minēts, tad uzkūdītāji Nīderlandes krimināltiesības ir pieskaitīti vienā kategorijā ar noziedzīga nodarījuma tiešajiem izdarītājiem. Šāda līdzdalības uzbūve nav ierasta prakse, jo arī iepriekš apskatīto valstu piemēri rāda, ka noziedzīgu nodarījumu atbalstītāji un uzkūdītāji tomēr ir izdalīti kā atsevišķi līdzdalībnieku veidi.

⁹⁸ Nīderlandes kriminālkodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

⁹⁹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 21.lpp.

Nīderlandes kriminālkodeksa 50.pants izdala nosacījumus, kas ietver regulējumu par izdarītāju un līdzdalībnieku individuālajām īpašībām: „personiskie apstākļi, kuri var izslēgt kriminālatbildību, samazināt vai palielināt sodu, krimināllikuma piemērošanā ierobežoti ar savu tiešo attiecināmību uz galveno dalībnieku vai līdzdalībnieku.”

Atšķirībā no iepriekš aplūkoto ārvalstu regulējumiem, Nīderlandes krimināltiesībās ir atzīta sagatavošanās noziedzīgam nodarījumam kā nodarījuma stadija. To nosaka Nīderlandes kriminālkodeksa 46.pants. Tādējādi, kaut gan tas tieši nav noteikts, varētu atzīt, ka Nīderlandes krimināltiesībās līdzdalība ir iespējama ne tikai nodarījuma mēģinājumos kā tas ir pārsvarā valstu regulējumos, bet arī sagatavošanās stadijā.

Svarīgs ir Nīderlandes kriminālkodeksa 52.pantā ietvertais nosacījums, ka „līdzdalība kriminālpārkāpumos nav sodāma.” Krimināllikumā šāds regulējums, ka nevar sodīt par kriminālpārkāpumiem ir attiecināts uz mēģinājumu (Krimināllikuma 15.panta sestā daļa). Taču, lai izdalītu, kuri tad nodarījumi būtu uzskatāmi par kriminālpārkāpumiem, būtu noderīgi ietvert vispārīgās daļas normās šādu regulējumu, kas atdalītu kriminālpārkāpumus no citiem nodarījumiem, līdzīgi kā tas ir Krimināllikumā (Krimināllikuma 7.pants). Tomēr, izskatot Nīderlandes kriminālkodeksa vispārīgās daļas tiesību normas, šādu iedalījumu nevar atrast, pēc kā var secināt, ka „Nīderlandes kriminālkodeksā nodarījumi netiek klasificēti – šajā likumā vienādā nozīmē tiek runāts par krimināltiesībapārkāpumiem (krimināli sodāmiem tiesībapārkāpumiem) un noziegumiem.”¹⁰⁰ Autoraprāt, Nīderlandes likumdevējs Nīderlandes kriminālkodeksa 52.pantu visticamāk būtu attiecinājis uz tiem nodarījumiem, kas ir ietverti Nīderlandes kriminālkodeksa trešajā grāmatā, kura arī ir nosaukta – kriminālpārkāpumi. Šajā trešajā grāmatā ir ietvertas deviņas sadaļas, kurās ir ietverti dažāda rakstura kriminālpārkāpumi, par kuriem personas ir saucamas pie kriminālatbildības.

Lietuvas Republikas kriminālkodeksā (turpmāk – Lietuvas kriminālkodekss) ietvertais līdzdalības regulējums kopumā ir visai līdzīgs Krimināllikumā noteiktajam, taču ar vairākām atšķirībām, kuras noteikti ir jāizdala. Lietuvas kriminālkodeksa 24.panta pirmajā daļā ir noteikts līdzdalības jēdziens. „Par līdzdalību uzskatāma divu vai vairāku personu, kuras ir pieskaitāmas, sasniegušas šā Kodeksa 13.pantā noteikto vecumu un savā starpā vienojušās, kopīga tīša piedalīšanās noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.”¹⁰¹ Tāpat kā Latvijā, arī Lietuvā līdzdalība ir atzīta tikai noziedzīgos nodarījumos, kuri ir veikti ar nodomu. Tomēr Lietuvas

¹⁰⁰ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 13.lpp.

¹⁰¹ Lietuvas Republikas kriminālkodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.

kriminālkodeksā par noziedzīga nodarījuma līdzdalībniekiem ir atzīti ne tikai organizētājs, uzkūdītājs un atbalstītājs, bet arī izdarītājs (Lietuvas kriminālkodeksa 24.panta otrā daļa).

Saskaņā ar Lietuvas kriminālkodeksa 24.panta ceturto daļu „par organizētāju uzskatāma persona, kas izveidojusi organizētu grupu vai noziedzīgu savienību, vadījusi tās vai koordinējusi to darbības, kā arī persona, kas sagatavojusi noziedzīgu nodarījumu vai vadījusi tā izdarīšanu.” Šis organizētāja jēdziens salīdzinājumā ar Krimināllikumā noteikto ir plašāks, ietverot sevī vairākas iespējamās organizētāja darbības, turpretim uzkūdītāja jēdziens ir praktiski identisks Krimināllikumā noteiktajam. Tāpat to varētu attiecināt uz atbalstītāja jēdzienu (Lietuvas kriminālkodeksa 24.panta sestā daļa), kas ir līdzīgs Krimināllikumā noteiktajam, „atšķiroties vienīgi pāris detaļās. 24.panta sestajā daļā vēl uzrādītas šādas atbalstītāja darbības – citu līdzdalībnieku apsardzība un piesegšana, iepriekš apsoltā nelikumīgi izgatavotu priekšmetu realizācija.”¹⁰²

Pētot Lietuvas kriminālkodeksā arī parējos ar līdzdalību saistītos jautājumus, ir secināms, ka to regulējums ir līdzīgs Krimināllikumā noteiktajam, tāpēc, autoraprāt, nebūtu lietderīgi tos visus arī atspoguļot. Tomēr autora ieskatā ir nepieciešams izdalīt Lietuvas kriminālkodeksa 26.panta pirmajā daļā noteikto, proti, ka „līdzdalībnieki saucami pie atbildības tikai par tiem izdarītāja noziedzīgajiem nodarījumiem, kuri aptvērušies ar viņu nodomu”, kas netieši norāda uz tādu Krimināllikumā reglamentētu jautājumu kā izdarītāja ekscesu. Kaut gan tā formulējums atšķiras no Krimināllikumā noteiktā, taču tas norāda, ka līdzdalībnieks neatbildēs par tiem noziedzīgiem nodarījumiem, par kuriem tas iepriekš nebija vienojies.

Pretēji pārējām Baltijas valstīm Igaunijā ir izdalīti divi līdzdalībnieku veidi – uzkūdītājs un atbalstītājs. Tā Igaunijas Sodu kodeksa (turpmāk – Sodu kodekss) 22.pants nosaka, ka „par līdzdalībniekiem tiek atzīti uzkūdītājs un atbalstītājs. Par uzkūdītāju atzīstama persona, kura tīši pamudinājusi citu personu izdarīt tīšu prettiesisku nodarījumu. Par atbalstītāju atzīstama persona, kura tīši sniegusi fizisku, materiālu vai morālu atbalstu citai personai tīša prettiesiska nodarījuma izdarīšanā. Līdzdalībniekiem sods tiek noteikts pēc tā paša likuma panta, pēc kura atbild izdarītājs, ja šā Kodeksa 24.pantā nav noteikts citādi. Atbalstītājam var tikt piemēroti šā Kodeksa 60.panta nosacījumi.”¹⁰³ Turpretim organizētāja darbības ir atrodamas Sodu kodeksa sevišķās daļas normās, kā, piemēram, 238.pantā, kurā ir noteikta kriminālatbildība „par masu

¹⁰² Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 38.lpp.

¹⁰³ Igaunijas Sodu kodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.

nekārtību organizēšanu, ja tās saistītas ar grautiņiem, postījumiem, dedzināšanu vai citādām līdzīgām darbībām.”

Tāpat Sodu kodeksā ir noteikts, ka pārkāpuma gadījumā sodāma tikai izdarīšana (Sodu kodeksa 23.pants). Tātad Igaunijā ir atzīts, ka līdzdalībnieki ir sodāmi tikai par piedalīšanos noziegumu izdarīšanā, pretēji Krimināllikuma regulējumam, kur līdzdalība ir sodāma gan kriminālpārkāpumos, gan noziegumos. Kaut gan tādi līdzdalības jautājumi kā izdarītāja ekscess un neizdevusies līdzdalība Sodu kodeksā nav reglamentēti, tajā pašā laikā „īpašām individuālām pazīmēm Sodu kodeksā veltīts atsevišķs pants. Tajā skaidrota īpašas individuālās pazīmes jēga – par īpašu individuālu pazīmi atzīstama šā kodeksa Sevišķajā daļā vai citā likumā paredzēta vainojama nodarījuma sastāva pazīme, kas apraksta nodarījumu izdarījušās personas personiskās īpašības, mērķus vai motīvus (24.panta pirmā daļa).”¹⁰⁴

Latvijas tiesību attīstībā liela ietekme ir bijusi Krievijai, tāpēc būtu vērts apskatīt tuvāk arī Krievijas kriminālkodeksa regulējumu attiecībā uz līdzdalību. Saskaņā ar Krievijas kriminālkodeksa 33.panta pirmo daļu „par noziedzīgā nodarījuma līdzdalībniekiem bez izdarītāja ir atzīstami arī organizētājs, uzkūditājs un atbalstītājs.”¹⁰⁵ Tātad Krievijas regulējumā nav atsevišķi izdalīti līdzdalībnieki no izdarītāja. Līdzdalībnieku jēdzieni ir ietverti Krievijas kriminālkodeksa 33.pantā. Kopumā tie ir izteikti ļoti līdzīgi kā Krimināllikumā, tikai ar papildus tiem raksturojošām pazīmēm. Tā, piemēram, attiecībā uz organizētāja jēdzienu ir iekļautas papildus pazīmes, ka par organizētāju ir atzīstama arī tā persona, kura izveidojusi organizētu grupu vai noziedzīgu savienību, vai tās vadījusi (Krievijas kriminālkodeksa 33.panta trešā daļa). Savukārt uz kūditāja jēdzienā atšķirībā no Krimināllikuma ir iekļautas tās darbības, kādās šī uz kūditāšana var izpausties – ar pierunāšanu, uzpirkšanu, draudiem vai kādā citā veidā (Krievijas kriminālkodeksa 33.panta ceturtā daļa). Atbalstītāja jēdziens, kas ir dots Krievijas kriminālkodeksa 33.panta piektajā daļā ir plaši izvērsti un praktiski atbilst tam kā tas ir noteikts Krimināllikumā.

Krievijas kriminālkodeksa 34.panta pirmā daļa nosaka, ka „noziedzīga nodarījuma līdzdalībnieku atbildība ir atkarīga no katra līdzdalības rakstura un lomas izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā.” „Izpildītājs un organizētājs nes lielāku atbildību par piedalīšanos noziedzīgā nodarījumā kā uz kūditājs vai atbalstītājs, jo to veiktās darbības ir ar daudz bīstamāku pakāpi nekā citu līdzdalībnieku.”¹⁰⁶ Tāpat arī Krievijas kriminālkodeksa 34.pantā ir

¹⁰⁴ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 38.lpp.

¹⁰⁵ Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: Бизнес школа Интер-Синтез, 2006.

¹⁰⁶ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Отв. ред. В.И. Радченко, А.С. Михчин. Санкт-Петербург: Питер, 2008, с.58.

ietverti tādi līdzdalības jautājumi kā noteikums par līdzdalībnieku atbildību, ka tie ir saucami pie atbildības pēc tā paša panta pēc kura izdarītāji, ar norādēm uz kodeksa 33.panta attiecīgo daļu (34.panta trešā daļa), līdzdalībnieku atbildība speciālo subjektu izdarītos noziedzīgos nodarījumos (34.panta ceturtnā daļa), kā arī neizdevusies līdzdalība (34.panta piektā daļa). Savukārt Krievijas kriminālkodeksa 36.pants ietver izdarītāja ekscesa regulējumu.

Kopumā, vērtējot šajā nodaļā apskatītās valstis, var secināt, ka to līdzdalības regulējums attiecībā pret Krimināllikumā noteikto ir diezgan atšķirīgs. Tā, piemēram, tikai Lietuvā un Krievijā ir izdalīti trīs līdzdalībnieku veidi (organizētājs, uzskūditājs, atbalstītājs) kā tas arī ir noteikts Krimināllikumā. Taču arī šajās valstīs tomēr pastāv viena būtiska atšķirība, kas tās atšķir, proti, Lietuvā un Krievijā noziedzīga nodarījuma izdarītāji nav atsevišķi izdalīti no līdzdalībniekiem, bet gan tie ir iekļauti zem viena panta. Nākas secināt, ka lielākajā daļā valstu, ko autors apskatīja šajā nodaļā, bija izdalīti tikai divi līdzdalībnieku veidi – uzskūditājs un atbalstītājs, ietverot organizētāju atsevišķos kodeksu sevišķās daļas pantos. To varētu izskaidrot ar to, ka „organizators ir atzīstams par visbīstamāko no līdzdalībnieku veidiem, pat neskatoties uz to, ka viņš biežāk par pārējiem neņem tiešu (faktisku) dalību noziedzīga nodarījuma paveikšanā”¹⁰⁷, un, iekļaujot organizētāju kodeksa sevišķās daļas normās, likumdevējs ir tieši uz norādījis. Tomēr autora ieskatā šis nav atbalstāms risinājums, jo ne visos sevišķās daļas pantos var tikt iekļautas uz to norādes, kā rezultātā šāds regulējums kļūst nepilnīgs.

Autoraprāt, salīdzinājumā ar pārējām darbā apskatītajām valstīm, Krimināllikumā ietvertais līdzdalības regulējums ir uzskatāms par vienu no vispilnīgākajiem. Tomēr vienmēr pastāv iespēja ko pilnveidot, un tāpēc, kā jau autors iepriekš minēja pētot Vācijas kriminālkodeksa 29.§, būtu apsverama iespēja papildināt Krimināllikuma līdzdalības pantu ar jaunu daļu, kas noteiktu, ka „katrs līdzdalībnieks tiek sodīts atbilstoši savai vainai neatkarīgi no citu personu vainas.” Tāpat arī ņemot par piemēru vairākas apskatītās valstis, kā, piemēram, Franciju, apstiprinās jau iepriekš izteiktais secinājums, ka Krimināllikumā būtu nosakāms izvērsts uzskūditāja jēdziens.

¹⁰⁷ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Отв. ред. В.И. Радченко, А.С. Михчин. Санкт-Петербург: Питер, 2008, с.55.

Kopsavilkums

Pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Latvijas 1933.gada Sodu likums ir ielicis stingrus pamatus tam līdzdalības regulējumam, kāds pašlaik ir noteikts Krimināllikuma 20.pantā.
2. Līdzdalības regulējumā kopš Krimināllikuma spēkā stāšanās dienas nav veikts neviens grozījums, kas liecina par tā stabilitāti un noteiktību.
3. Lai pareizi tiktu kvalificēts noziedzīgs nodarījums, kad tajā ir kopīgi piedalījušās vairākas personas, ir svarīgi precīzi nošķirt līdzdalību no dalības.
4. Lai atzītu, ka nodarījums ir veikts dalībā, katram no dalībniekiem ir jāizpilda kāda no nodarījuma objektīvās puses darbībām, pretējā gadījumā to nevar kvalificēt kā dalībā veiktu nodarījumu, bet gan kā pastrādātu līdzdalībā.
5. Organizētā grupā esošu personu darbības pēc to pazīmēm var atbilst tādām, kas ir raksturīgas līdzdalībnieku (organizētāja un atbalstītāja) veiktām, tāpēc ir svarīgi nodalīt brīdi, no kura persona ir iesaistījusies organizētās grupas noziedzīgajās darbībās.
6. Organizētājs ir atzīstams par visbīstamāko no līdzdalībniekiem, jo tā darbības var tikt vērstas pat uz noziedzīgu organizāciju vadīšanu.
7. Uzkūditāja jēdziens Krimināllikuma regulējumā būtu papildināms, ietverot tajā norādes uz veidiem, kā uzkūdišana var izpausties. Tāpēc Krimināllikuma 20.panta trešā daļa būtu izsakāma šādā redakcijā: „(3) Par uzkūditāju uzskatāma persona, kura ar pārliecināšanu, iebiedēšanu, piespiešanu, uzpirkšanu, draudiem vai kādā citā veidā pamudinājusi citu personu izdarīt noziedzīgu nodarījumu.”
8. Atbalstīšanas veids dēļ tā dažādo juridisko veidu izpausmēm, ir atzīstams par viskomplicētāko no visiem līdzdalībnieku veidiem.
9. Lai tiesību piemērotājs spētu sekmīgāk piemērot ar līdzdalību saistītās tiesību normas, būtu svarīgi likuma līmenī noteikt, ka katrs līdzdalībnieks atbild par savu izdarīto neatkarīgi no tā vai pārējās noziedzīgā nodarījumā iesaistītās personas ir sauktas pie kriminālatbildības vai nav.
10. Tāpēc, ņemot par piemēru Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodeksa 29.§, Krimināllikuma 20.pants būtu papildināms ar jaunu desmito daļu, to izsakot šādā redakcijā: (10) „Katrs līdzdalībnieks tiek sodīts atbilstoši savai vainai neatkarīgi no citu personu vainas.”

Izmantotā literatūra un avoti

Literatūra

1. Kalniņš V., Apsītis R. Latvijas PSR valsts un tiesību vēsture. 2.daļa. Rīga: Zvaigzne, 1980.
2. Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse: viedokļi, problēmas un risinājumi. 1998-2008. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009.
3. Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.
4. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000.
5. Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015.
6. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
7. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
8. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.
9. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Rīga: Firma „AFS”, 2007.
10. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
11. Krimināllikums. Prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņa un Dr.iur. A.Niedres komentāri. 1.izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1998.
12. Latvijas Kriminālkodekss un komentāri pie atsevišķiem Latvijas Kriminālkodeksa pantiem. Rīga: „TIC”, 1998.
13. Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. J. Dzenīša un A. Niedres redakcijā. Rīga: Avots, 1982.
14. Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Mācību grāmata juridiskajām augstskolām un fakultātēm. Rīga: LU žurnāla „Latvijas Vēsture” fonds, 2000.
15. Liholaja V. Komentāri par Latvijas tiesu praksi krimināllietās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
16. Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Ar U. Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005.

17. Podprigora D. Vairāku personu piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2008.
18. Sodu likums: (1936.g.izd.) ar komentāriem - izvilkumiem no Senāta Kriminālā kasācijas departamenta spriedumiem un ar alfabētisko un salīdzināmiem rādītājiem. Sastādījuši: Pauls Mincs un Jānis Lauva. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevniecība, 1936.
19. Traņins A., Meņšagins V., Višinska Z. KPFSR Kriminālkodekss. Komentārs. Rīga: Grāmatu apgāds APP, 1946.
20. Allen, M. J. (Michael John). Textbook on Criminal Law (8th edition). Oxford: Oxford University Press, 2005.
21. Ashworth A. Principles of Criminal Law (fifth edition). Oxford: Oxford University Press, 2006.
22. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Отв. ред. В.И. Радченко, А.С. Михчин. Санкт-Петербург: Питер, 2008.
23. Уголовное право Российской Федерации. Общая часть: Учебник для вузов. Под редакцией. В.С. Комиссарова, Н.Е. Крыловой, И.М. Тяжковой. Москва: Статут, 2012.
24. Энциклопедия уголовного права. Том 6. Соучастие в преступлении. Издание профессора Малинина - Санкт-Петербург ГКА, Санкт-Петербург, 2011.

Normatīvie akti

1. Krimināllikums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].
2. Latvijas Kriminālkodekss. Rīga: Pilnīgi Atklāti, 1997.
3. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodekss. Rīga: Liesma, 1984.
4. PSRS un Savienoto Republiku kriminālās likumdošanas pamati. PSR Augstākās Padomes likums: PSRS Augstākās Padomes Ziņotājs, 1959, nr.1.
5. KPFSR Kriminālkodekss. Rīga: Latvijas PSR Tieslietu Tautas Komisariāta izdevums, 1940.
6. Sodu likums. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevniecība, 1938.
7. 1903.gada 22. marta Sodu likumi. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevniecība, 1931.
8. Sodu likumi par krimināliem un pārmācīšanas sodiem. Rīga: Dienas Lapas, 1894.
9. Igaunijas Sodu kodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.

10. Lietuvas Republikas kriminālkodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
11. Austrijas kriminālkodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
12. Šveices kriminālkodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
13. Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
14. Beļģijas kriminālkodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.
15. Dānijas kriminālkodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.
16. Nīderlandes kriminālkodekss. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.
17. Code penal: La loi française. Pieejams: <http://www.legislationline.org> [aplūkots 2016.gada 2.martā].
18. Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: Бизнес школа Интер-Синтез, 2006.

Juridiskās prakses materiāli

1. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015.gada 17.aprīļa lēmums lietā SKK – 0075 – 15. Pieejams: <http://www.tiesas.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 13.marta lēmums lietā SKK – 83/2012. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011.gada 27.oktobra lēmums lietā SKK – 153/2011. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].

4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 24.novembra lēmums lietā SKK – 532/2009. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].
5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 5.marta lēmums lietā SKK – 121/2009. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].
6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 1.novembra lēmums lietā SKK – 427/2007. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].
7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 18.jūnija lēmums lietā SKK – 333/2007. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].
8. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 16.novembra lēmums lietā SKK – J – 680/2006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2016.gada 2.martā].
9. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas plēnuma lēmumu krājums: tiesām saistošie Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Plēnuma izskaidrojumi par likuma piemērošanu krimināllietu izskatīšanā tiesās, (1991-1999). Rīga: Latvijas Policijas akadēmijas izdevums, 2000.